

2-FAZA

“MARKAZIY OSIYODA KOMPETENSIYALAR DOLZARBLIGINI PROGNOZLASH VOSITALARI VA TAJRIBA ALMASHISH” DASTURI

O'zbekiston

Treyser tadqiqoti

TAHLILIIY HISOBOT

Mart 2025

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

So'rovnoma nomi/Sarlavha: Treyser tadqiqoti	
Mamlakat/mintaqa: O'zbekiston/Markaziy Osiyo	Mamlakatdagi yetakchi ekspert: Olha Lysa
Hududlarda ma'lumot to'plash davri: Iyun - Dekabr 2024	Javobgar shaxslar va ularning kontakt ma'lumotlari: - O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi (OTFIV): Farrux Azimov, farruxa@mail.ru - Toshkent viloyatidagi Olmaliq kon metallurgiya texnikumi: Mansur Sattorov, mansur.sattorov.80@mail.ru - Samarqand shahar 1-son politexnikumi: Shuhrat Tolibov, talibovshuhrat154@gmail.com - Sirdaryo tumani politexnikumi: Muhiddin Zaripov, zaripovm805@gmail.com - Toshkent transport texnikumi: Jamshid To'ychiyev, jtoychiyev@umail.uz

Tashakkurnoma

Yevropa ta'lim fondi Treyser pilot tadqiqotiga va ushbu hisobotni ishlab chiqishga hissa qo'shgan barcha shaxslar va tashkilotlarga samimiy minnatdorchilik bildiradi. Biz O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligiga (OTFIV), xususan, o'zining qat'iy irodasi, tajribasi va bilimlari bilan Treyser pilot tadqiqoti loyihasini shakllantirishga bebaho hissa qo'shgan Farrux Azimovga alohida minnatdorchilik izhor etamiz.

Shuningdek, biz Toshkent transport texnikumi, Olmaliq kon metallurgiya texnikumi, Samarqand shahar 1-son politexnikumi va Sirdaryo tumani politexnikumiga ushbu muhim tashabbusda faol ishtirok etgani va unga katta qiziqish bildirgani uchun tashakkur bildiramiz.

Nihoyat, DARYA loyihasi birinchi modulining Milliy fasilitatori Asiya Tureniyazovaning barcha ishtirokchilar o'rtasida hamkorlik va almashinuvni ta'minlashdagi ulkan sa'y-harakatlarini alohida e'tirof etamiz.

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

Qisqartmalar

DARYA	MARKAZIY OSIYODA ISTIQBOLLI YOSHLAR UCHUN DIALOG VA HARAKATLAR
EPRD	IQTISODIY SIYOSAT VA MINTAQAVIY RIVOJLANISH BOSHQARMASI
ETF	YEVROPA TA'LIM FONDI
YI	YEVROPA ITTIFOQI
XMT	XALQARO MEHNAT TASHKILOTI
OTFIV	O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
VET	KASB-HUNAR TA'LIMI

Mundarija

TASHAKKURNOMA	3
QISQARTMALAR	4
UMUMIY XULOSA	7
1. KIRISH.....	10
1.1. Muqaddima	10
1.2. Tahliliy vazifalar va tadqiqot ko'lamini	10
1.3. Hisobot strukturasi	11
2. So'rovnoma dizayni va metodologiyasi (qisqacha sharh)	11
2.1. So'rovnoma dizayni	11
2.2. Metodologiya.....	11
2.3. So'rovnoma o'tkazilishi va javob ko'rsatkichlari	12
2.4. Bitiruvchilarning xarakteristikallari.....	13
2.4.1. Demografik xarakteristika	13
2.4.2. Kasb-hunar ta'limi (VET) muassasalari va mutaxassisliklarini tanlash sabablari.....	15
2.4.3. Amaliyot va ish tajribasi	16
3. Ma'lumotlarni taqdim etish va tavsiflovchi tahlil.....	17
3.1. Kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlarining samaradorligi.....	17
3.1.1. Kasb-hunar ta'limi (VET)ning ta'lim muassasalari va mutaxassisliklari bo'yicha umumiy samaradorligi	18
3.1.2. Bitiruvchilarning muassasalar bo'yicha kasb-hunar ta'limi (VET) sifati haqidagi fikrlari ..	20
3.1.3. Yana o'sha kasb-hunar ta'limi (VET) muassasasini tanlash ehtimoli	22
3.2. Bitiruvchilarning mehnat bozoriga integratsiyasi.....	23
3.2.1. Suhbatdan o'tgan bitiruvchilarning iqtisodiy holati.....	23
3.2.2. To'liq ish bilan bandlik.....	25
3.2.3. Bitiruvchilarning mehnat safarbarligi.....	28
3.2.4. Ish haqi	30
3.3. Kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlari mazmunining dolzarbligini	34
3.3.1. Egallangan ko'nikmalarning tanlangan ishga mos kelishi	35
3.3.2. Egallangan ko'nikmalarga mos kelmaydigan ishlarni tanlash sabablari	36
3.3.3. Kasb-hunar ta'limi (VET)ning dolzarbligini	37
3.4. Talabalarning karyera borasidagi rejalari	38
4. ASOSIY XULOSALAR TALQINI	39
5. TAVSIYALAR.....	42
5.1. Siyosatga oid tavsiyalar	42
5.2. Manfaatdor tomonlar uchun amaliy tavsiyalar	44
6. XULOSA.....	45

7. MANBALAR46

Jadvallar va diagrammalar

Jadval 1 – Suhbatdan o'tgan bitiruvchilarning xarakteristikalarini (2-faza)	13
Jadval 2 – Kasb-hunar ta'limi (VET) muassasalari bo'yicha respondentlarning mutaxassisliklari.....	14
Jadval 3 – Kasb-hunar ta'limi (VET) davomida amaliyot va ish tajribasi (Foiz, %).....	17
Jadval 4 – Bitiruvchilarning ta'lim muassasalarida tanlagan mutaxassisliklari bo'yicha umumiy o'qitish sifati haqidagi fikrlari (1 dan (mutlaqo qo'shilmayman) 5 gacha (to'liq qo'shilaman) bo'lgan shkalada) (Foiz, %)	18
Jadval 5– Bitiruvchilarning ta'lim muassasalari bo'yicha kasb-hunar ta'limi sifati borasida fikrlari (1 dan (mutlaqo qo'shilmayman) 5 gacha (to'liq qo'shilaman) bo'lgan shkalada) (Foiz, %).....	21
Jadval 6 – O'qishni tamomlagandan yetti oy o'tgach bitiruvchilarning iqtisodiy holati (Foiz, %).....	24
Jadval 7 – O'qishni tamomlagandan yetti oy o'tgach bitiruvchilarning jinsi bo'yicha iqtisodiy holati (Foiz, %)	25
Jadval 8– Bitiruvchilarning ishxona joylashuvi va kasb-hunar maktabi bo'yicha ishga joylashishi (Foiz, %).....	30
Jadval 9 – Bitiruvchilarning mutaxassisligiga ko'ra ish haqi taqsimoti, Olmaliq kon-metallurgiya texnikumi (Foiz, %)	31
Jadval 10 – Bitiruvchilarning mutaxassisligiga ko'ra ish haqi taqsimoti, Samarqand shahar 1-son politexnikumi (Foiz, %)	32
Jadval 11– Bitiruvchilarning mutaxassisligiga ko'ra ish haqi taqsimoti, Sirdaryo tumani politexnikumi (Foiz, %)	33
Jadval 12 – Bitiruvchilarning mutaxassisligiga ko'ra ish haqi taqsimoti, Toshkent transport texnikumi (Foiz, %)	34
Jadval 13 – Mutaxassisligingiz bilan chambarchas bog'liq bo'lmagan ishni tanlash sabablari (Foiz, %)	36
Jadval 14 – Egallangan kasb-hunar ta'limi (VET)ning dolzarbligiga bitiruvchilar tomonidan berilgan baho, 1 – unchalik dolzarb emas, 5 – juda dolzarb (Foiz, %).....	37
Jadval 15 – Bitiruvchilarning kelajakdagi maqsadlari (Foiz, %)	38
Diagramma 1 – Kasb-hunar ta'limi (VET) muassasalari va mutaxassisliklarini tanlash sabablari (1 dan (muhim emas) 5 gacha (juda muhim) bo'lgan baholash shkalasi (Foiz, %).....	16
Diagramma 2 – Yana o'sha kasb-hunar ta'limi (VET) muassasasini tanlash ehtimoli (1 dan (ehtimol yo'q) 5 gacha (ehtimol yuqori) bo'lgan shkalada baholang (Foiz, %).....	23
Diagramma 3 – Bitiruvchilar orasida mutaxassisligi bo'yicha to'liq ish bilan bandlik foizlari – Olmaliq texnikumi (foiz, %).....	26
Diagramma 4 – Bitiruvchilar orasida mutaxassisligi bo'yicha to'liq ish bilan bandlik foizlari – Samarqand shahar 1-son politexnikumi (Foiz, %)	27
Diagramma 5- Bitiruvchilar orasida mutaxassisligi bo'yicha to'liq ish bilan bandlik foizlari – Sirdaryo tumani politexnikumi (Foiz, %).....	28
Diagramma 6 – Bitiruvchilar orasida mutaxassisligi bo'yicha to'liq ish bilan bandlik foizlari – Toshkent transporti texnikumi (Foiz, %).....	28
Diagramma 7 – Bitiruvchilar egallagan ko'nikmalarning mehnat bozori ehtiyojlariga mos kelishi (Foiz, %).....	35

Umumiy xulosa

Ushbu Treyser pilot tadqiqoti O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi bilan hamkorlikda O'zbekistonda kasb-hunar ta'limi (VET) tizimining samaradorligi va dolzarbligini muntazam ravishda baholash maqsadida ishlab chiqilgan. Bu maqsad bitiruvchilarning olgan kasb-hunar ta'limi to'g'risidagi tasavvurlarini, ularning qisqa muddatli ishga joylashish natijalarini va ular olgan bilimlar mehnat bozori talablariga qanchalik mos kelishiga oid ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish orqali amalga oshiriladi. Pilot tashabbusi tariqasida ushbu tadqiqot O'zbekistonda Treyser tadqiqotlarini o'tkazish uchun maxsus yondashuvni yaratish va sinovdan o'tkazishga qaratilgan. U kelajakdagi Treyser tadqiqotlari uchun asos bo'lib xizmat qiladi va kasb-hunar ta'limi (VET) tizimining mehnat bozori ehtiyojlariga moslashuvchanligini oshirish yo'nalishlarini belgilab beradi.

Yevropa ta'lim fondining DARYA loyihasi ko'magida o'tkazilgan tadqiqotda to'rtta tanlangan kasb-hunar ta'limi muassasalari: Olmaliq kon-metallurgiya texnikumi, Samarqand shahar 1-son politexnikumi, Sirdaryo tumani politexnikumi va Toshkent transport texnikumi bitiruvchilarining fikr-mulohazalarini to'plash uchun onlayn so'rovnoma va kompyuterlashtirilgan telefon suhbatlari (CATI) kabilarni birlashtirgan aralash metod qo'llanildi.

Ma'lumotlar 2023 va 2024-yil bitiruvchilari ishtirokida ikki fazada to'plandi. 2024-yil bitiruvchilarining karyera borasida o'sishini kuzatib borishni ko'zda tutgan tadqiqotning ikkinchi fazasi kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlarining kutilayotgan samaradorligini va bitiruvchilarning mehnat bozoridagi natijalarini baholash uchun keng qamrovli ma'lumotlar to'plamini taqdim etadi. Ushbu ma'lumotlar to'plami bu hisobotda keltirilgan xulosalar uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Ushbu Treyser tadqiqotlar ma'lumotlari mehnat bozorining o'sib borayotgan ehtiyojlarini yaxshiroq qondirish uchun o'quv dasturlarini yanada takomillashtirishda siyosatchilar va kasb-hunar ta'limi (VET) muassasalariga qanday yordam berishi mumkinligini ko'rsatish uchun mo'ljallangan.

Asosiy xulosalar

So'rovnoma natijalari ta'lim muassasalari bitiruvchilari o'rtasida ta'lim sifatini idrok etish bo'yicha sezilarli farqlar borligini ko'rsatdi. Samarqand shahar 1-son politexnikumi eng yuqori samaradorlik ko'rsatkichlariga ega bo'lib, ta'lim sifati, tajribali o'qituvchilar, yaxshi tashkillashtirilgan amaliy mashg'ulotlar va samarali kasbga yo'naltirish xizmatlari bilan ajralib turadi. Bundan farqli o'laroq, Olmaliq kon-metallurgiya texnikumi va Toshkent transport texnikumi o'zgaruvchan ta'lim sifati, o'qituvchilarning soha bo'yicha yetarli tajribaga ega emasliklari va o'quv materiallarining amaliyotga nisbatan kamroq yo'naltirilganligi sababli pastroq ko'rsatkichlarni qayd etdi. Ushbu muassasalarda kasbga yo'naltirishning cheklanganligi va ishga joylashtirish borasida yetarlicha qo'llab-quvvatlash yo'qligi bitiruvchilarning mutaxassisligi bilan bog'liq ishlarga joylashish imkoniyatiga yanada salbiy ta'sir ko'rsatdi.

Ish bilan ta'minlash natijalari turli ta'lim muassasalarida turlicha ekanligi aniqlandi. Samarqand shahar 1-son politexnikumi bitiruvchilari to'liq bandlik asosida ishga joylashish bo'yicha eng yuqori ko'rsatkich – 94.8 foizni qayd etgan bo'lsa, Toshkent transport texnikumi eng past ko'rsatkich - atigi 18.3 foizni qayd etdi. Ba'zi bitiruvchilar o'qishni tugatgandan so'ng oliy ma'lumot olish uchun ta'limni davom ettirgan bo'lsalar, ba'zi bitiruvchilar mutaxassisligiga to'g'ridan-to'g'ri bog'liq bo'lgan ishni topishga qiynalishgan va ko'p hollarda mutaxassisligi bo'yicha ishlashdan ko'ra daromad, ish barqarorligi hamda ish va hayot muvozanatini birinchi o'ringa qo'yishgan.

Ish tanlashda gender bilan bog'liq farqlar sezilarli darajada ekanligi aniqlandi. Erkak bitiruvchilar ko'proq vaqtinchalik yoki mavsumiy ishlarga joylashgan bo'lsalar, ayol bitiruvchilar esa ish joyining

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

joylashuvi, moslashuvchan ish tartibi va oilaviy masalalarga e'tibor qaratganlar. Ayollar, shuningdek, ish barqarorligi hamda ish va hayot muvozanatini ta'minlaydigan qulay hayot tarzi evaziga kamroq maosh to'lanadigan lavozimlarda ishlashga ham rozi bo'lishlari ko'zga tashlangan.

Bundan tashqari, natijalar ish haqi o'rtasidagi tafovutlarni ham ko'rsatdi, ko'plab texnik mutaxassisliklar bitiruvchilari oyiga 1 million so'mdan kam maosh olishadi, bu esa 2024-yildagi o'rtacha milliy ko'rsatkich (5.357 million so'm¹)dan ancha past. Payvandlash, avtomobillarni ta'mirlash, metallurgiya kabi sohalar bitiruvchilari eng kam ish haqi olishi, asbob-uskunalarini o'rnatish va zamonaviy texnologiyalarga xizmat ko'rsatish bo'yicha mutaxassislar esa ko'proq maosh olish imkoniyatiga ega bo'lgani, ba'zilar esa oyiga 7 million so'mdan ko'p haq olishi ma'lum bo'ldi. Bu an'anaviy kasb-hunar ta'limi (VET) mutaxassisliklari bo'yicha bitiruvchilarning ko'pligini va ular egallagan ko'nikmalarning mehnat bozori ehtiyojlariga nomuvofiqligi ish haqining pasayishiga olib kelishini, maxsus texnik ko'nikmalarga ega bo'lish esa yuqori daromad olishni ta'minlashini ko'rsatdi.

Bitiruvchilar o'zlari o'qishni tamomlagan hududga yaqin joyga ishga joylashishni istashlari yana bir muhim jihat bo'ldi. Bu ish bilan ta'minlash imkoniyatlarini yaxshilash uchun kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlarini mahalliy mehnat bozori talablariga moslashtirish muhimligiga urg'u beradi.

Tadqiqot yana shuni ko'rsatdiki, bitiruvchilarning 42.9 foizi ko'pincha o'z malakalariga mos kelmaydigan lavozimlarda ishlaganliklari va egallagan ko'nikmalaridan yetarlicha foydalanmaganliklari sababli o'zlarini ish uchun ortiqcha malakaga ega mutaxassis sifatida his qilishgan. Bundan tashqari, ba'zi bitiruvchilar, ayniqsa texnologik o'zgarishlar kuzatilayotgan sohalarida faoliyat yurituvchilardan, ko'nikmalarini yangilab borish talab etiladi. Toshkent transport texnikumi bitiruvchilarida mehnat bozori talablariga mos ko'nikmalar darajasi juda past (22.9 foiz) ekanligi aniqlandi, ko'plab bitiruvchilar asosiy ko'nikmalaridagi kamchiliklarni keltirib o'tdilar, bu esa eskirgan o'quv rejasini tez fursatda qayta ko'rib chiqish kerak ekanligini anglatadi.

Kelajakdagi rejalar haqida gapiradigan bo'lsak, bitiruvchilarning katta qismi karyera borasida o'sish istagi borligini bildirgan. Respondentlar orasida eng ko'p keltirib o'tilgan maqsad ish beruvchini o'zgartirish bo'lgan, zero erkak bitiruvchilarning 31.5 foizi va ayol bitiruvchilarning 22.3 foizi yaxshiroq ish o'rinlarini izlash yoki mehnat sharoitlarini yaxshilashni istashlarini aytib o'tishgan. Bu esa ko'plab kasb-hunar ta'limi (VET) bitiruvchilari ish bilan ta'minlansa-da, ular o'zlarining karyera borasida o'sish imkoniyatlari, ularga to'lanayotgan ish haqi yoki ish muhitidan qoniqmayotganlarini ko'rsatadi.

Asosiy tavsiyalar

Bitiruvchilar mutaxassisliklariga mos ishga joylashishlariga ko'maklashish uchun karyera borasidagi xizmatlarni kuchaytirish kerak. Kasb-hunar ta'limi (VET) o'quv rejasi va mehnat bozori talablari o'rtasidagi muvofiqlikni kuchaytirish hamda ishga joylashish imkoniyatlarini kengaytiradigan raqamli va texnik ko'nikmalarga e'tibor qaratish lozim. Kasb-hunar ta'limi (VET) dargohlari va ish beruvchilar o'rtasidagi hamkorlikni kengaytirish amaliyot o'tash va ishga joylashish uchun ko'proq imkoniyatlar yaratishga yordam beradi, bu esa ish beruvchi talablari va bitiruvchilar ko'nikmalari o'rtasidagi nomuvofiqliklarni kamaytiradi. Mehnatga haq to'lashdagi tafovutlarni bartaraf etish kasb-hunar ta'limi (VET) bitiruvchilarining moliyaviy jihatdan barqaror karyeraga ega bo'lishini ta'minlash uchun ham juda muhim ahamiyatga ega. Nihoyat, Tresyer tadqiqoti mehnat bozori ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda

¹Havola orqali tanishib chiqing: <https://kun.uz/en/news/2025/01/29/statistics-agency-reveals-average-monthly-salaries-by-region-and-sector-in-uzbekistan>.

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

doimiy ravishda tegishli tuzatishlar kiritish, kasb-hunar ta'limi (VET) samaradorligini baholash va yaxshilash uchun muhim vosita sifatida keng joriy qilinishi lozim.

1. Kirish

1.1. Muqaddima

Ushbu Treyser pilot tadqiqoti Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi² hamda asosiy manfaatdor tomonlarni bitiruvchilarni mehnat bozoriga tayyorlashda kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlarining samaradorligini baholash uchun zarur bo'lgan vositalar va bilimlar bilan ta'minlaydi. Ilg'or tajribalar va xalqaro standartlardan foydalangan holda ishlab chiqilgan ushbu tadqiqot kasb-hunar ta'limi (VET) boshqaruvi va samaradorligini oshirishda ma'lumotlarga asoslanib qaror qabul qilish zaruratiga alohida urg'u beradi.

Mahalliy hamkorlar bilan hamkorlikda va Yevropa ta'lim fondi (ETF)ning DARYA loyihasi³ ko'magida o'tkazilgan tadqiqotda bitiruvchilarning kasb-hunar ta'limi (VET) samaradorligi, ularning mehnat bozoriga integratsiyalashuvi va bitiruvchilar egallagan ko'nikmalar ularning hozirgi ish faoliyatiga qanchalik mos kelishi bo'yicha keng qamrovli ma'lumotlar to'plandi. Bitiruvchilarning fikr-mulohazalarini tahlil qilish Treyser tadqiqotlari kasb-hunar ta'limi (VET) muassasalariga dastur samaradorligini oshirish va mehnat bozori ehtiyojlariga yaxshiroq moslashishni ta'minlash borasida qanday yordam berishi mumkinligini ko'rsatdi.

Taqdim etilgan xulosalar siyosatchilar va kasb-hunar ta'limi (VET) muassasalari uchun mo'ljallangan bo'lib, kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlari yaxshi ish berayotgan va ularni qaysi sohalarida rivojlantirish zarurati borligini aniqlaydi. Kasb-hunar ta'limi (VET)ning hozirda mavjud kuchli tomonlari va kamchiliklariga oid dalillarni taqdim etish orqali tadqiqot manfaatdor tomonlarga kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlari O'zbekiston mehnat bozorining tez o'zgarib borayotgan talablariga mos kelishini ta'minlash uchun aynan qayerda tuzatishlar kiritish kerakligini tushunishga yordam beradi. Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, ushbu tahlillar bo'lajak bitiruvchilarning tanlagan sohalarida muvaffaqiyatga erishishlarini ta'minlash uchun yanada moslashuvchan, bozor ehtiyojlariga yo'naltirilgan kasb-hunar ta'limi (VET) tizimini yaratish bo'yicha sa'y-harakatlarni qo'llab-quvvatlaydi.

1.2. Tahliliy vazifalar va tadqiqot ko'lami

Ushbu Treyser pilot tadqiqotining tahliliy vazifalari - bitiruvchilarning tajribasi va natijalariga asoslangan holda O'zbekistonning kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlarini chuqur baholash. Tadqiqot quyidagi asosiy yo'nalishlarga qaratilgan:

1. Kasb-hunar ta'limi (VET) dasturining sifati: Bitiruvchilarning kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlari sifati va samaradorligi, jumladan o'qitish usullari va ish topishda ko'rsatilgan yordam haqidagi fikrlarini o'rganish.
2. Mehnat bozori integratsiyasi: Bitiruvchilarning kasb-hunar ta'limi (VET) va hozirgi ish faoliyati o'rtasidagi muvofiqlikni, o'qish davrida o'zlashtirilgan ko'nikmalarining amalda qanchalik qo'llanilayotganini baholash.
3. Ko'nikmalarining dolzarbligi: Bitiruvchilar egallagan ko'nikmalar ularning ish faoliyati va kasbiy rivojlanishida qanchalik dolzarb ekanligi haqida ularning fikrlarini to'plash.

2 O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi:

<https://www.edu.uz/uz#gsc.tab=0>

3 Havola orqali tanishib chiqing: <https://www.etf.europa.eu/en/what-we-do/darya-dialogue-and-action-resourceful-youth-central-asia>

1.3. Hisobot strukturası

Ushbu hisobot Treyser pilot tadqiqoti natijalari va ularning O'zbekistonda kasb-hunar ta'limi (VET)ni rivojlantirishga ta'siri haqida umumiy ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. 2-bo'limda tadqiqot dizayni va o'tkazish metodologiyasi qisqacha bayon qilingan bo'lib, batafsilroq tushuntirishlar alohida texnik hisobotda keltirib o'tilgan. 3-bo'limda so'rovnoma ma'lumotlari hamda mehnat bozori o'zgarishlari kontekstida asosiy natijalarni talqin qilishni o'z ichiga olgan kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlarining samaradorligi va dolzarbligining tavsifiy tahlili taqdim etilgan. 4-bo'limda tadqiqot natijalariga asoslangan tavsiyalar berilgan bo'lib, ular siyosat darajasidagi takliflar va manfaatdor tomonlar uchun amaliy chora-tadbirlarni o'z ichiga olgan. 5-bo'lim xulosadan iborat.

2. So'rovnoma dizayni va metodologiyasi (qisqacha sharh)⁴

2.1. So'rovnoma dizayni

Kasb-hunar ta'limi (VET) bo'yicha Treyser pilot tadqiqotini ishlab chiqish jarayoni asosiy manfaatdor tomonlar o'rtasidagi muzokaralardan boshlanib, batafsil Harakatlar rejası va Tadqiqot rejasini ishlab chiqish bilan yakunlandi. Ushbu hujjatlarda tadqiqotning maqsadi, metodologiyasi, saralab olish strategiyasi va ma'lumotlarni to'plash usullari bayon etilgan. So'rovnomanı ishlab chiqish va o'tkazilishini nazorat qilish uchun maxsus Ishchi guruh tuzildi. ETF ekspertlari metodologik tamoyillar, so'rovnoma o'tkazish va SurveyMonkey⁵ onlayn so'rov platformasida joylashtirilgan onlayn so'rovnoma bo'yicha amaliy mashg'ulotlarga e'tibor qaratgan holda manfaatdor tomonlar va kasb-hunar ta'limi (VET) maktabi xodimlari uchun maxsus seminarlar o'tkazdilar. Shuningdek, jami 27 nafar intervyuyer onlayn va offlayn mashg'ulotlar orqali o'qitildi.

2.2. Metodologiya

Umuman olganda, Treyser pilot tadqiqoti xalqaro standartlar va ilg'or tajribaga asoslangan⁶ holda so'rovnoma shaklidagi milliy tadqiqotlar metodologiyasini ishlab chiqish va sinovdan o'tkazishga qaratilgan edi. Bundan tashqari, loyiha kelgusi yillarda mehnat bozori talablariga mos keladigan va samarali kasb-hunar ta'limi (VET) tizimini shakllantirishda barqaror milliy tadqiqot tizimini yaratish uchun zarur jarayonlar va imkoniyatlarni yaratishni maqsad qilgan. Treyser so'rovnomalari metodologiyasi bitiruvchilar bilan suhbat o'tkazish orqali kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlari samaradorligi va dolzarbligini o'rganish hamda ularning sifatini baholashga mo'ljallangan.

Treyser pilot tadqiqoti ushbu to'rtta kasb-hunar ta'limi muassasalarining 2023 va 2024-yillardagi bitiruvchilarini qamrab oldi: Olmaliq kon-metallurgiya texnikumi, Samarqand shahar 1-son politexnikumi, Sirdaryo tumani politexnikumi va Toshkent transporti texnikumi. Ushbu muassasalar turli viloyatlardagi keng ko'lamli kasb-hunar ta'limi mutaxassisliklarini taqdim etish va cheklangan byudjet doirasida suhbatlar uchun bitiruvchilarning katta guruhini shakllantirish uchun tanlab olindi. Tadqiqotda 2023-yilda 1528 nafar, 2024-yilda 1446 nafar, jami 2974 nafar bitiruvchi ishtirok etdi.

4 So'rovnomaning batafsil metodologiyasi va amalga oshirish bosqichlari Treyser tadqiqotining alohida texnik hisobotida keltirilgan

5 Havola orqali tanishib chiqing: <https://www.surveymonkey.com/>

6 Yevropa ta'lim fondi 2026. Treyser tadqiqotlarini o'tkazish - Ko'nikmalar va kasblarning dolzarbligi va muvofiqligini prognozlash bo'yicha yo'riqnoma. 6-tom

<https://www.etf.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/carrying-out-tracer-studies-guide-anticipating-and-matching>

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

Tadqiqotda bitiruvchilarni ro'yxatga olish yondashuvi qo'llanildi, bunda tanlangan ta'lim muassasalarining barcha bitiruvchilari bilan bog'lanildi. Tadqiqot, birinchi navbatda, to'liq va qisqa anketalarni qo'llash hamda butun jarayonni sinovdan o'tkazish uchun 2023 va 2024-yilgi bitiruvchilar orasida ko'ndalang so'rovnoman, shuningdek, 2024-yilgi bitiruvchilarning mehnat bozoriga kirishi va o'qishni tugatgandan keyingi faoliyatini kuzatish uchun bo'ylama panel so'rovnoma dizaynini o'z ichiga oldi. Panel so'rovnoma dizayni bir xil ishtirokchilarni vaqt o'tishi bilan kelajakda ham kuzatib borishni osonlashtirishga qaratilgan. Ammo pilot loyihamiz doirasida biz 2024-yil bitiruvchilarini o'qishni tugatgandan yetti oy o'tgach kuzatdik. Panel so'rovnoma dizayni bitiruvchilarni o'qishni tugatgandan keyin kuzatish imkonini berib, kasb-hunar ta'limi (VET) bitiruvchilari orasida karyera borasida o'sish ko'rsatkichlari va mehnat bozori integratsiyasi haqida chuqurroq tushunchaga ega bo'lish imkonini beradi.

Ma'lumotlarni yig'ish aralash yondashuvga asoslangan bo'lib, ishtirokni maksimal darajada oshirish uchun onlayn so'rovlar va kompyuterlashtirilgan telefon suhbatlari (CATI)ni o'z ichiga oldi. Onlayn so'rovnomalarda arzon va ularni elektron pochta hamda Telegram orqali o'tkazish imkoni bor bo'lgan bir vaqtda, CATI onlayn so'rovnomalarda to'plangan javoblar ko'rsatkichi past bo'lishi muammosini bartaraf etish uchun ishlatildi.

Bitiruvchilarga so'rovnoma maqsadi tushuntirilgan va ma'lumotlar maxfiyligi ta'minlanishi keltirib o'tilgan taklifnoma va rozilik varaqasi topshirildi. O'zbek va rus tillarida onlayn javoblarni olishni osonlashtirish uchun SurveyMonkey platformasidan foydalanildi. Bundan tashqari, avvaldan tayyorlangan intervyuyerlar standart ko'rsatmalarga amal qilgan holda telefon suhbatlarini o'tkazdilar. Kontakt ma'lumotlarining eskirganligi, elektron pochta foydalanishning cheklanganligi va mehnat migratsiyasi kabi muammolar ishtirokchilar soniga ta'sir ko'rsatdi. Biroq onlayn so'rovnomalarda va CATIdan foydalanish, ayniqsa 2024-yil bitiruvchilari orasida qamrovni sezilarli darajada yaxshiladi.

2.3. So'rovnoma o'tkazilishi va javob ko'rsatkichlari

So'rovnoma 2023 va 2024-yillardagi bitiruvchilar uchun ikki fazada o'tkazildi. 1-faza 2024-yil iyun-sentyabr oylarida o'tkazildi, unda 2023-yil bitiruvchilari ishga joylashish bo'limini o'z ichiga olgan uzun so'rovnoman, 2024-yil bitiruvchilari esa ishga joylashish bilan bog'liq savollarni o'z ichiga olmagan qisqaroq so'rovnoman to'ldirdilar. 2023-yil bitiruvchilaridan ma'lumotlar to'plashda 22 foiz javob ko'rsatkichi qayd etildi. 2024-yil bitiruvchilarining javob ko'rsatkichi 35 foizni tashkil etdi hamda Telegram eng samarali aloqa usuliga aylandi. 1-faza kontaktlarni tekshirish, so'rovnoma havolarini tarqatish, javoblarni kuzatish, suhbat jarayonlari va so'rovnomalarni sinovdan o'tkazish uchun sinov fazasi bo'lib xizmat qildi, bu esa ma'lumotlarni to'plash jarayoni va so'rovnomaga tuzatishlar kiritish imkonini berdi.

2024-yil noyabr-dekabr oylarida o'tkazilgan 2-fazada 2024-yil bitiruvchilari takomillashtirilgan uzun anketa orqali qayta so'rovnomadani o'tkazildi. Ushbu bosqichda javob ko'rsatkichi 73 foizga yetdi. Ma'lumotlarni yig'ish jarayoni ETFning texnik rahbariyati tomonidan real vaqt rejimida muammolarni hal qilish uchun diqqat bilan kuzatib borildi.

Ushbu hisobot 2024-yil dekabr oyida to'plangan 2024-yil bitiruvchilarining ikkinchi faza ma'lumotlarini tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, ushbu faza eng yuqori javob ko'rsatkichlarini qayd etgan va keng qamrovli ma'lumotlarni jamlash imkonini bergan. U takomillashtirilgan uzun anketaga asoslangan bo'lib, kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlarining samaradorligi va dolzarbligini puxta va aniq baholashga yordam beradi.

2.4. Bitiruvchilarning xarakteristikalar

2.4.1. Demografik xarakteristika

1-jadvalda Treyser pilot tadqiqotining ikkinchi fazasida ishtirok etgan bitiruvchilarining yosh, jins bo'yicha taqsimlanishi va o'qigan ta'lim muassasalarini o'z ichiga olgan demografik tavsif berilgan. 1,056 ta respondentdan 738 nafari erkak, 318 nafari ayol. Bitiruvchilarning aksariyati suhbat paytida 18 yoshda bo'lib, ushbu yosh guruhida 348 kishi kirgan, 19 yoshlilar - 192 ta va 20 yoshlilar – 223 ta bo'lgan. Katta yosh guruhlarida bitiruvchilar soni asta-sekin kamayib borgan, 25 va undan katta yoshdagilar atigi 52 kishini tashkil qilgan. (Jadval 1)

Ta'lim muassasalari kesimida bitiruvchilarning eng katta ulushi (32.6 foiz) Samarqand shahar 1-son politexnikumi, keyingi o'rinlar Sirdaryo tumani politexnikumi (26.3 foiz) va Olmaliq kon-metallurgiya texnikumi (22.0 foiz)ga to'g'ri keladi. Bitiruvchilarning eng kam qismi Toshkent transport texnikumida tahsil olgan (19.1 foiz). Bu raqamlar bitiruvchilarning kasb-hunar ta'limi muassasalari bo'yicha tarqalish ko'rsatkichlarini ifodalaydi. (Jadval 1)

Jadval 1 – Suhbatdan o'tgan bitiruvchilarning xarakteristikalar (2-faza)

Respondentlarning jinsi bo'yicha bo'linishi	Erkak	Ayol	Jami
17	6	1	7
18	247	101	348
19	116	76	192
20	179	44	223
21	80	33	113
22	48	19	67
23	20	5	25
24	22	7	29
25+	20	32	52
Total	738	318	1056
Tamomlagan ta'lim muassasasi			
	Chastota	Foiz	Birgalikda
Olmaliq kon-metallurgiya texnikumi	232	22.0	22.0
Samarqand shahar 1-son politexnikumi	344	32.6	54.6
Sirdaryo tumani politexnikumi	278	26.3	80.9
Toshkent transport texnikumi	202	19.1	100.0
Jami	1,056	100.0	

Manba: Treyser pilot tadqiqoti Qozog'iston. Eslatma: Yaxlitlash tufayli foiz ko'rsatkichlari aniq 100% bo'lmasligi mumkin.

2-jadvalda keltirilgan turli kasb-hunar ta'limi (VET) muassasalari bitiruvchilarining kasbiy malakasi bo'yicha suhbatlar respondentlar turli ta'lim yo'nalishlari bo'yicha taqsimlanishini ko'rsatdi. Bitiruvchilarning kasbiy malakasi muassasalar bo'yicha keskin farq qiladi hamda kasb-hunar ta'limi (VET)ning turli texnik va sektoral yo'nalishlarini qamrab oldi.

Olmaliq kon-metallurgiya texnikumida so'rovnoma qatnashgan bitiruvchilarning eng katta ulushi payvandlash va foydali qazilmalarni qidirish uskunalar va texnologiyalari (ikkalasi ham 11.6 foiz), keyingi o'rinlarda elektr ta'mirlash va texnik xizmat ko'rsatish (10.8 foiz) va foydali qazilmalarni maydalash va saralash (10.3 foiz), kamroq qismi metallurgiya, avtomobillarni ta'mirlash va geologiya sohalariga ixtisoslashgan. (Jadval 2)

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

Samarqand shahar 1-son politexnikumida bitiruvchilarning eng yuqori ulushi avtomobil dvigatellarini diagnostika qilish va ta'mirlash (23.3 foiz), so'ng kompyuter grafikasi va dizayni (20.4 foiz) va sataroshlik (13.1 foiz) mutaxassisliklarida qayd etilgan, payvandchi, kassir va bank ishi bo'yicha bitiruvchilar ulushi kamroq ekanligi aniqlangan. (Jadval 2)

Sirdaryo tumani politexnilumida avtomobil dvigatellarini diagnostika qilish (25.1 foiz), raqamli ma'lumotlarni qayta ishlash (21.9 foiz) va tikuvchilik ishi (15.1 foiz) mutaxassisliklari ustunlik qilgan bo'lsa, elektr montaj ishlari, payvandlash, vino ishlab chiqarish mutaxassisliklarida bitiruvchilar ulushi kamroq ekanligi qayd etilgan. (Jadval 2)

Toshkent transport texnikumi temir yo'l bilan bog'liq sohalarga bor e'tiborini qaratadi, unda bitiruvchilarning eng yuqori ulushi elektrlashtirish va elektr ta'minoti (14.8 foiz) va mijozlarga xizmat ko'rsatish (14.8 foiz), keyingi o'rinlarda buxgalteriya hisobi, avtomatlashtirish va lokomotivlarga texnik xizmat ko'rsatish kabi mutaxassisliklarda ekanligi ma'lum bo'lgan. (Jadval 2)

Taklif etilayotgan mutaxassisliklar taqsimoti turli viloyatlar va sohalarda kasb-hunar ta'limi (VET) muassasalarining tarixiy rolini aks ettirsa-da, ushbu hisobotda keltirilgan ish bilan bandlik natijalarini tahlil qilish kelajakdagi kurslar va o'quv rejalarini yaxshilash uchun qimmatli ma'lumotlarni taqdim etadi. Turli mutaxassisliklar ishga joylashish imkoniyatlariga qanday ta'sir qilishiga oid ma'lumotlarni baholash orqali bitiruvchilarga tez sur'atlarda rivojlanayotgan mehnat bozorida o'z yo'lini topishga ko'mak berish ko'zda tutilgan.

Jadval 2 – Kasb-hunar ta'limi (VET) muassasalari bo'yicha respondentlarning mutaxassisliklari

Olmaqlik kon-metallurgiya texnikumi	Chastota	Foiz	Birgalikda
Avtomobillarni ta'mirlash	19	8.2	8.2
Payvandlash (elektr payvandlash)	27	11.6	19.8
Tokar	15	6.5	26.3
Chilangar	2	0.9	27.2
Elektr stansiyalari va elektr uskunalarini ta'mirlash	12	5.2	32.3
Elektr uskunalarini ta'mirlash va ularga xizmat ko'rsatish bo'yicha elektr ustasi	25	10.8	43.1
Lokomotiv mashinistining yordamchisi	14	6.0	49.1
Foydali qazilmalarni boyitishga tayyorlash	15	6.5	55.6
Texnologik uskunalarini o'rnatish (soha bo'yicha)	5	2.2	57.8
Metallurgik kran mashinisti	14	6.0	63.8
Rangli metallar metallurgiyasi	21	9.1	72.8
Geologiya	12	5.2	78.0
Foydali qazilmalarni qidirish uskunalarini va texnologiyalari	27	11.6	89.7
Foydali qazilmalarni maydalash va saralash	24	10.3	100.0
Jami	232	100.0	
Samarqand shahar 1-son politexnikumi	Chastota	Foiz	Birgalikda
Tikuvchilik ishi	36	10.5	10.5
Kompyuter grafikasi va dizayni operatori	70	20.4	30.8
Sotuvchi, nazoratchi kassir	23	6.7	37.5
Satarosh (modelyer)	45	13.1	50.6
Avtomexanik	24	7.0	57.6
Avtomobil dvigatellarini diagnostika qilish va ta'mirlash	80	23.3	80.8

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

Kanalizatsiya va suv ta'minotini ekspluatatsiya qilish va o'rnatish bo'yicha usta	23	6.7	87.5
Payvandlash (elektr-gaz payvandlash)	22	6.4	93.9
Bank ishi	21	6.1	100.0
Jami	344	100.0	
Sirdaryo tumani politexnikumi	Chastota	Foiz	Birgalikda
Avtomobil dvigatellarini diagnostika qilish va ta'mirlash	70	25.1	25.1
Tokar	28	10.0	35.1
Payvandlash (gaz-elektr payvandlash)	29	10.4	45.5
Elektr ustasi	8	2.9	48.4
Raqamli ma'lumotlarni qayta ishlash ustasi	61	21.9	70.3
Tikuvchilik ishi	42	15.1	85.3
Sotuvchi, nazoratchi kassir	22	7.9	93.2
Vino ishlab chiqarish operatori	19	6.8	100.0
Jami	279	100.0	
Toshkent transport texnikumi	Chastota	Foiz	Birgalikda
Buxgalteriya va audit	25	12.3	12.3
Temir yo'l transportini elektrlashtirish va elektr ta'minoti	30	14.8	27.1
Temir yo'l transportidagi avtomatika va telemexanika	16	7.9	35.0
Yo'l harakatini tashkil etish va boshqarish	15	7.4	42.4
Temir yo'l ko'priklari va tonnellarini ekspluatatsiya qilish	15	7.4	49.8
Lokomotivlarga texnik xizmat ko'rsatish va ularni ta'mirlash	16	7.9	57.6
Temir yo'l vagonlariga texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlash	16	7.9	65.5
Temir yo'l transportidagi radioaloqa tizimlariga xizmat ko'rsatish	11	5.4	70.9
Temir yo'l transportida simli aloqa tizimlariga xizmat ko'rsatish	10	4.9	75.9
Temir yo'l transportida elektron tizimlar va uskunalar	7	3.5	79.3
Temir yo'llar va yo'l inshootlari qurilishi	12	5.9	85.2
Temir yo'l transportida mijozlarga xizmat ko'rsatish	30	14.8	100.0
Jami	203	100.0	

Manba: Treyser pilot tadqiqoti O'zbekiston. ESLATMA: Yaxlitlash tufayli foiz ko'rsatkichlari aniq 100% bo'lmisligi mumkin.

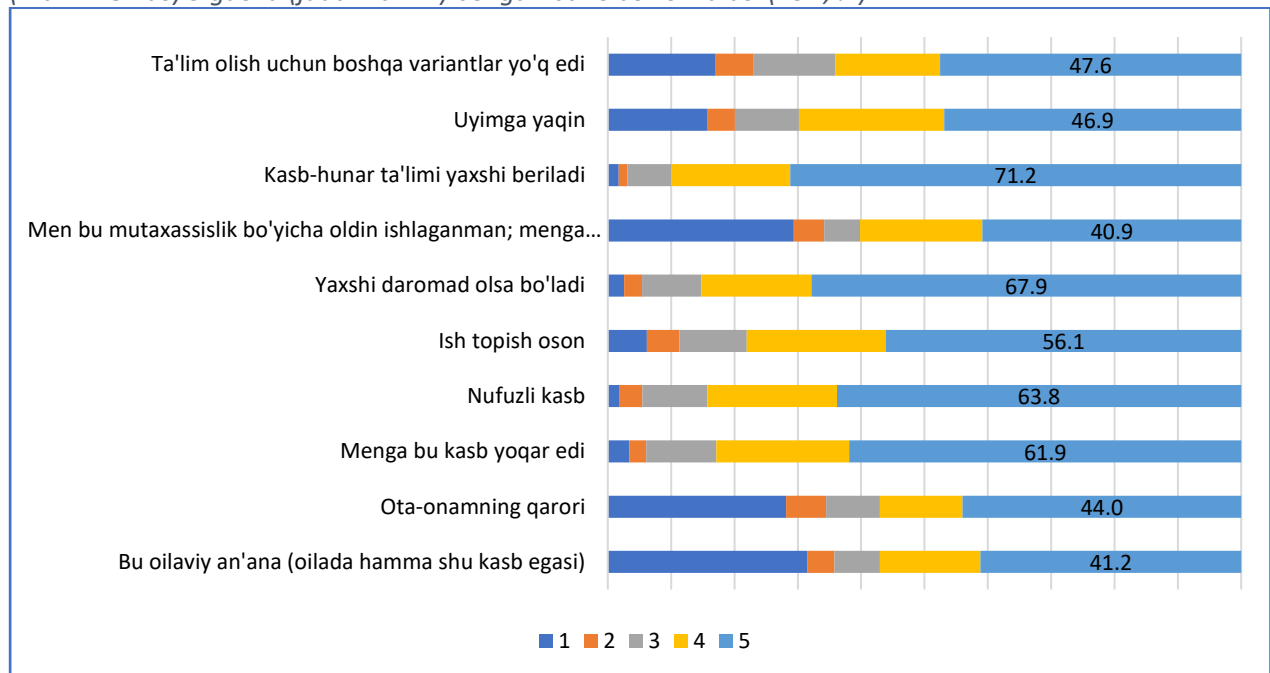
2.4.2. Kasb-hunar ta'limi (VET) muassasalari va mutaxassisliklarini tanlash sabablari

1-diagrammada ko'rinib turibdiki, kasb-hunar ta'limi (VET) muassasasida ma'lum bir mutaxassislikda o'qishni tanlashning asosiy sababi ta'lim muassasasining mavqeyi bo'lib, respondentlarning 71.2 foizi buni juda muhim deb hisoblaydi. Keyingi o'rinlarni yaxshi daromad olish imkoniyati (67.9 foiz), kasbning nufuzliligi (63.8 foiz) va kasbga bo'lgan qiziqish (61.9 foiz) egallagan. Oilaning ta'siri (44.0 foiz), ishga joylashish osonligi (47.6 foiz) va ish joyining uyga yaqinligi (46.9 foiz) kabi omillar ham rol o'ynasa-da, ular moliyaviy va professional motivlarga qaraganda kamroq ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli kasb-hunar ta'limi (VET) siyosati o'qitish samaradorligini va bitiruvchilarning ish bilan ta'minlanish ko'rsatkichlarini yaxshilashga, kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlari talabalarning karyera bilan bog'liq va moliyaviy maqsadlariga mos kelishiga qaratilishi lozim. (Diagramma 1)

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

Diagramma 1 – Kasb-hunar ta'limi (VET) muassasalari va mutaxassisliklarini tanlash sabablari (1 dan (muhim emas) 5 gacha (juda muhim) bo'lgan baholash shkalasi (Foiz, %)

Manba: Treyser pilot tadqiqoti O'zbekiston. ESLATMA: Yaxlitlash tufayli foiz ko'rsatkichlari aniq 100% bo'lmisligi mumkin.

2.4.3. Amaliyot va ish tajribasi

3-jadval tahliliga ko'ra Treyser tadqiqotida ishtirok etgan barcha muassasalar va mutaxassisliklarda amaliyot o'tash keng tarqalgan bo'lib, Samarqand shahar 1-son politexnikumi bu borada eng yuqori ko'rsatkichga (85.2 foiz), Olmaliq kon-metallurgiya texnikumi esa eng past ko'rsatkichga (68.1 foiz) ega. Umuman olganda, talabalarning 78.4 foizi amaliyot o'tagan. Amaliyot talabalarga amaliy tajriba orttirish, sohaga oid ko'nikmalarni rivojlantirish va o'qishni tugatgandan so'ng ularning ishga joylashishini osonlashtirishda muhim rol o'ynaydi. Bundan tashqari, ba'zi dasturlar dual ta'lim modeliga⁷ amal qiladi, unda talabalar sinfda nazariy va ish joyida amaliy bilim olishi birgalikda olib boriladi, ya'ni ular o'quv rejasining bir qismi sifatida o'qish va ishni birgalikda olib borishadi. Bunday tizimli yondashuv talabalarning nafaqat nazariy bilimlarni o'zlashtirishi, balki bevosita o'z sohasiga oid amaliy tajriba orttirishini ham ta'minlaydi. (Jadval 3)

7 Havola orqali tanishib chiqing: <https://www.etf.europa.eu/en/news-and-events/news/30-years-30-stories-uzbekistan-focuses-regional-cooperation-and-hosts-high>

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

Jadval 3 – Kasb-hunar ta'limi (VET) davomida amaliyot va ish tajribasi (Foiz, %)

Respondentlarning ta'lim muassasasi			
O'qish davomida amaliyot o'tash	Ha	Yo'q	Jami
Olmalik kon-metallurgiya texnikumi	68.1	31.9	100.0
Samarqand shahar 1-son politexnikumi	85.2	14.8	100.0
Sirdaryo tumani politexnikumi	77.0	23.0	100.0
Toshkent transport texnikumi	80.7	19.3	100.0
Jami	78.4	21.6	100.0
O'qish davomida ishlash	Ha	Yo'q	Jami
Olmalik kon-metallurgiya texnikumi	50.0	50.0	100.0
Samarqand shahar 1-son politexnikumi	54.9	45.1	100.0
Sirdaryo tumani politexnikumi	40.3	59.7	100.0
Toshkent transport texnikumi	39.1	60.9	100.0
Jami	47.0	53.0	100.0
O'qishdagi mutaxassisligi bo'yicha ishlash	Ha	Yo'q	Jami
Olmalik kon-metallurgiya texnikumi	92.2	7.8	100.0
Samarqand shahar 1-son politexnikumi	98.4	1.6	100.0
Sirdaryo tumani politexnikumi	92.9	7.1	100.0
Toshkent transport texnikumi	45.6	54.4	100.0
Jami	87.3	12.7	100.0

Manba: Treyser pilot tadqiqoti O'zbekiston. ESLATMA: Yaxlitlash tufayli foiz ko'rsatkichlari aniq 100% bo'lmagligi mumkin.

Respondentlar orasida o'qish paytida ishlash Samarqand shahar 1-son politexnikumida (54.9 foiz) va Olmalik kon-metallurgiya texnikumida (50.0 foiz) ko'proq uchraydi, Toshkent transport texnikumida esa bu ko'rsatkich nisbatan pastroq (39.1 foiz). Umuman olganda, bitiruvchilarning 47.0 foizi o'qish paytida ishlagan, bu bitiruvchilarni mehnat bozoriga tayyorlashda amaliyotga asoslangan ta'lim muhim ahamiyatga ega ekanligiga urg'u beradi. (Jadval 3)

Biroq e'tiborga molik jihat shundaki, Toshkent transport texnikumi bitiruvchilarining 54.4 foizi o'qish davrida o'z mutaxassisligiga aloqasi bo'lmagan sohalarda ishlagan. Boshqa ta'lim muassasalarida bu holatning butunlay aksi ko'zga tashlangan, zero ularda o'qish paytida ishlaydigan bitiruvchilarning 90 foizdan ortig'i o'z mutaxassisligi bilan bog'liq sohalarda ishlagan. Ushbu holatning ehtimoliy izohi shundaki, Toshkent transport texnikumi talabalari o'qish to'lovini to'lash uchun ishlashlari kerak bo'lsa-da, temir yo'l sohasida mutaxassisligi bo'yicha ishga joylashmoqchi bo'lganlarga yarim kunlik ish o'rinlari kam hisoblanadi. Natijada talabalar yarim kunlik ish o'rinlari mavjud bo'lgan boshqa sohalarda ishlashlariga to'g'ri keladi. (Jadval 3)

3. Ma'lumotlarni taqdim etish va tavsiflovchi tahlil

3.1. Kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlarining samaradorligi

Kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlarining samaradorligini baholash bitiruvchilarni mehnat bozoriga muvaffaqiyatli integratsiyalashuv uchun zarur bo'lgan ko'nikma va bilimlar bilan ta'minlash uchun muhimdir. Ushbu bo'limda bitiruvchilarning o'zlari tahsil olgan kasb-hunar ta'limi (VET) muassasalarida o'qitish shart-sharoitlari va sifati to'g'risida bildirgan fikr-mulohazalari o'rganiladi. Quyidagi 4-jadvalda

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

bitiruvchilarning to'rtta ta'lim muassasasida o'zlari tanlagan mutaxassisliklar bo'yicha o'qitish darajasi va sifati haqidagi fikrlari berilgan.

3.1.1. Kasb-hunar ta'limi (VET)ning ta'lim muassasalari va mutaxassisliklari bo'yicha umumiy samaradorligi

Umuman olganda, ma'lumotlar respondentlarning qoniqish darajasi yuqori ekanligini ko'rsatadi, bitiruvchilarning aksariyati o'z tayyorgarligini yuqori baholaydi (4 yoki 5 ball). Biroq respondentlar javobiga ko'ra, ta'lim muassasalari va mutaxassisliklar o'rtasida sezilarli farqlar mavjud bo'lib, bu ularning ham kuchli tomonlari, ham kamchiliklari borligidan dalolat beradi.

Olmaliq kon-metallurgiya texnikumidagi ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, bitiruvchilarning "Chilangar" va "Texnologik uskunalarini o'rnatish (sohalar bo'yicha)" mutaxassisliklaridan qoniqish darajasi yuqori, chunki respondentlarning 100 foizi ularni 5-darajaga munosib deb baholagan. Bundan farqli o'laroq, "Elektr stansiyalari va elektr uskunalarini ta'mirlash" mutaxassisligi eng past qoniqish darajasiga ega bo'lib, respondentlarning 8.3 foizi uni 1-darajaga munosib deb baholagan. "Foydali qazilmalarni maydalash va saralash" mutaxassisligi ham past baholanib, bitiruvchilarning 16.7 foizi uni 1 yoki 3-darajaga baholagan. Boshqa ko'plab mutaxassisliklardan qoniqish darajasi nisbatan yuqori bo'lib, ularning aksariyati 4 yoki 5-darajada 80 foizdan ortiq ball to'plagan. Ushbu muassasadan umumiy qoniqish darajasi shuni ko'rsatadiki, respondentlarning 69 foizi o'qitish sifatini 5-darajaga baholagan. (Jadval 4)

Jadval 4 – Bitiruvchilarning ta'lim muassasalarida tanlagan mutaxassisliklari bo'yicha umumiy o'qitish sifati haqidagi fikrlari (1 dan (mutlaqo qo'shilmayman) 5 gacha (to'liq qo'shilaman) bo'lgan shkalada) (Foiz, %)

Mutaxassisliklar – Olmaliq kon-metallurgiya texnikumi	Umumiy o'qitish sifati darajasi (%)					
	1	2	3	4	5	Jami
Avtomobillarni ta'mirlash	5.3	0.0	5.3	31.6	57.9	100.0
Payvandlash (elektr payvandlash)	0.0	0.0	7.4	59.3	33.3	100.0
Tokar	0.0	0.0	13.3	6.7	80.0	100.0
Chilangar	0.0	0.0	0.0	0.0	100.0	100.0
Elektr stansiyalari va elektr uskunalarini ta'mirlash	8.3	0.0	0.0	0.0	91.7	100.0
Elektr uskunalarini ta'mirlash va ularga xizmat ko'rsatish bo'yicha elektr ustasi	0.0	0.0	20.0	20.0	60.0	100.0
Lokomotiv mashinistining yordamchisi	0.0	0.0	0.0	7.1	92.9	100.0
Foydali qazilmalarni boyitishga tayyorlash	0.0	0.0	0.0	20.0	80.0	100.0
Texnologik uskunalarini o'rnatish (soha bo'yicha)	0.0	0.0	0.0	0.0	100.0	100.0
Metallurgik kran mashinisti	0.0	0.0	0.0	14.3	85.7	100.0
Rangli metallar metallurgiyasi	0.0	0.0	0.0	14.3	85.7	100.0
Geologiya	0.0	8.3	0.0	75.0	16.7	100.0
Foydali qazilmalarni qidirish uskunalarini va texnologiyalari	7.4	0.0	0.0	0.0	92.6	100.0
Foydali qazilmalarni maydalash va saralash	4.2	0.0	12.5	29.2	54.2	100.0
Jami	2.2	0.4	5.6	22.8	69.0	100.0
Mutaxassisliklar - Samarqand shahar 1-son politexnikumi	Umumiy o'qitish sifati darajasi (%)					
	1	2	3	4	5	Jami
Tikuvchilik ishi	0.0	0.0	0.0	0.0	100.0	100.0
Kompyuter grafikasi va dizayni operatori	0.0	2.9	0.0	4.3	92.9	100.0
Sotuvchi, nazoratchi kassir	0.0	0.0	0.0	0.0	100.0	100.0

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

Sartarosh (modelyer)	0.0	0.0	0.0	2.2	97.8	100.0
Avtomexanik	0.0	0.0	0.0	0.0	100.0	100.0
Avtomobil dvigatellarini diagnostika qilish va ta'mirlash	0.0	0.0	0.0	0.0	100.0	100.0
Kanalizatsiya va suv ta'minotini ekspluatatsiya qilish va o'rnatish bo'yicha usta	0.0	0.0	0.0	0.0	100.0	100.0
Payvandlash (elektr-gaz payvandlash)	0.0	0.0	0.0	0.0	100.0	100.0
Bank ishi	0.0	0.0	0.0	0.0	100.0	100.0
Jami	0.0	0.6	0.0	1.2	98.3	100.0
Mutaxassisliklar - Sirdaryo tumani politexnikumi	Umumiy o'qitish sifati darajasi (%)					
	1	2	3	4	5	Jami
Avtomobil dvigatellarini diagnostika qilish va ta'mirlash	0.0	2.9	34.3	35.7	27.1	100.0
Tokar	0.0	0.0	21.4	10.7	67.9	100.0
Payvandlash (gaz-elektr payvandlash)	0.0	0.0	27.6	27.6	44.8	100.0
Elektr ustasi	0.0	12.5	50.0	37.5	0.0	100.0
Raqamli ma'lumotlarni qayta ishlash ustasi	0.0	0.0	0.0	95.1	4.9	100.0
Tikuvchilik ishi	0.0	0.0	0.0	11.9	88.1	100.0
Sotuvchi, nazoratchi kassir	0.0	0.0	4.5	4.5	90.9	100.0
Vino ishlab chiqarish operatori	0.0	0.0	0.0	5.3	94.7	100.0
Jami	0.0	1.1	15.4	37.3	46.2	100.0
Mutaxassisliklar - Toshkent transport texnikumi	Umumiy o'qitish sifati darajasi (%)					
	1	2	3	4	5	Jami
Buxgalteriya va audit	0.0	4.0	8.0	12.0	76.0	100.0
Temir yo'l transportini elektrlashtirish va elektr ta'minoti	0.0	0.0	0.0	3.3	96.7	100.0
Temir yo'l transportidagi avtomatika va telemexanika	12.5	0.0	12.5	31.3	43.8	100.0
Yo'l harakatini tashkil etish va boshqarish	0.0	0.0	0.0	6.7	93.3	100.0
Temir yo'l ko'priklari va tonnellarini ekspluatatsiya qilish	0.0	0.0	0.0	0.0	100.0	100.0
Lokomotivlarga texnik xizmat ko'rsatish va ularni ta'mirlash	0.0	0.0	0.0	0.0	100.0	100.0
Temir yo'l vagonlariga texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlash	0.0	0.0	0.0	0.0	100.0	100.0
Temir yo'l transportidagi radioaloqa tizimlariga xizmat ko'rsatish	0.0	0.0	0.0	81.8	18.2	100.0
Temir yo'l transportida simli aloqa tizimlariga xizmat ko'rsatish	0.0	0.0	30.0	70.0	0.0	100.0
Temir yo'l transportida elektron tizimlar va uskunalar	0.0	0.0	14.3	42.9	42.9	100.0
Temir yo'llar va yo'l inshootlari qurilishi	0.0	0.0	0.0	16.7	83.3	100.0
Temir yo'l transportida mijozlarga xizmat ko'rsatish	3.3	16.7	13.3	6.7	60.0	100.0
Jami	1.5	3.0	5.9	16.3	73.4	100.0

Manba: Treyser pilot tadqiqoti O'zbekiston. ESLATMA: Yaxlitlash tufayli foiz ko'rsatkichlari aniq 100% bo'lmasligi mumkin.

Samarqand shahar 1-son politexnikumi ham aksariyat mutaxassisliklar bo'yicha yuqori ko'rsatkichlarni qayd etdi. O'nta mutaxassislikdan yettitasini tamomlagan bitiruvchilar unga 100 foizlik ko'rsatkich bilan eng yuqori 5-darajani berdilar. Ushbu muassasaning sifat reytingi 98.3 foizlik ko'rsatkichni qayd etdi, bu bitiruvchilar o'rtasida muassasaning ta'lim sifati haqidagi umumiy tasavvurni aks ettiradi. (Jadval 4)

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

Sirdaryo tumani politexnikumida bitiruvchilar tomonidan xilma-xil javoblar berilgan. "Vino ishlab chiqarish operatori" va "Sotuvchi, nazoratchi kassir" kabi mutaxassisliklar bo'yicha bitiruvchilarning katta qismi ta'limni a'lo (5) deb baholagan bo'lsa-da, respondentlarning aksariyati aralash javob bergan. Ushbu ta'lim muassasa uchun umumiy reytinglar shuni ko'rsatdiki, bitiruvchilarning aksariyati o'qitishni 5-darajadan past baholagan, respondentlarning katta qismi (16.5 foiz) uni 3-daraja yoki undan pastroq deb baholagan, bu esa o'qitishning umumiy sifatini yaxshilash kerakligini ko'rsatadi. (Jadval 4)

Toshkent transport texnikumidagi "Temir yo'l ko'priklari va tonnellarini ekspluatatsiya qilish", "Lokomotivlarga texnik xizmat ko'rsatish va ularni ta'mirlash" va "Temir yo'l vagonlariga texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlash" kabi mutaxassisliklar eng yuqori toifada 100 foizlik ko'rsatkichni qayd etdi. Biroq "Temir yo'l transportida mijozlarga xizmat ko'rsatish" va "Temir yo'l transportida avtomatika va telemexanika" kabi ba'zi mutaxassisliklar borasida respondentlar tomonidan xilma-xil javoblar berildi, shu jumladan bitiruvchilarning katta qismi ta'limni 3 yoki undan past darajada baholadi. Umumiy javoblardan kelib chiqqan holda, bitiruvchilarning 73.4 foizi o'z ta'limini 5-darajaga baholagan, ammo ko'plab past foiz ko'rsatkichlari 1 va 2-darajalar orasida taqsimlangan. (Jadval 4)

Muassasalar va mutaxassisliklar o'rtasida bitiruvchilar qoniqish darajasi bilan bog'liq bunday farqlar turli omillar, jumladan, har bir muassasaning infratuzilma, mavjud qulayliklar, jihozlar va o'qituvchilar jamoasi kabi mavjud resurslari bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

3.1.2. Bitiruvchilarning muassasalar bo'yicha kasb-hunar ta'limi (VET) sifati haqidagi fikrlari

5-jadvalda keltirilganidek, turli muassasalar bo'yicha kasb-hunar ta'limi (VET) sifati tahlili bitiruvchilarning qoniqish darajasi turli muassasalarda farqlanayotganini ko'rsatdi. Ba'zi muassasalar kasb-hunar ta'limi (VET) sifati doimiy ravishda yuqori reytinglarga ega bo'lsa, boshqalari, ayniqsa bandlik va amaliyot bilan bog'liq cheklovlarni ko'rsatdi.

Samarqand shahar 1-son politexnikumi bitiruvchilarning **o'z mutaxassisligi uchun zarur bilim va ko'nikmalarni egallashi** bo'yicha alohida ajralib turgan, bitiruvchilarning 97.7 foizi uni 5-darajaga munosib deb baholagan. Olmaliq kon-metallurgiya texnikumi (68.1 foiz) va Toshkent transport texnikumi (62.4 foiz) ham yaxshi natija ko'rsatgan. Biroq Sirdaryo tumani politexnikumi bitiruvchilarining bu borada qoniqishi pastroq bo'lib, bitiruvchilarning atigi 45.0 foizi uni 5-darajaga baholagan. (Jadval 5)

O'quv kurslarining **amaliyot borasida so'nggi talablarga** javob berishini baholash jarayonida Samarqand shahar 1-son politexnikumi yana bir bor yaxshi natija ko'rsatdi, bitiruvchilarning 98.3 foizi uni yuqori baholadi (4 va 5-darajalar), keying o'rinlarni Olmaliq kon-metallurgiya texnikumi (91.4 foiz) va Sirdaryo tumani politexnikumi (91.4 foiz) egalladi. Toshkent transport texnikumi bitiruvchilarining 15.3 foizi kurslarni pastroq baholab, aralash javoblarni taqdim etishdi. (Jadval 5)

O'qituvchilarning amaliy tajribasi bo'yicha Samarqand shahar 1-son politexnikumi yana yetakchilik qildi, bitiruvchilarning 98.3 foizi o'z o'qituvchilarining amaliy tajribasiga yuqori baho bergan. Toshkent transport texnikumi ham bu borada nisbatan yaxshi natija (69.8 foiz) ko'rsatgan bo'lsa-da, Olmaliq kon-metallurgiya texnikumida (17.2 foiz) bitiruvchilar bu borada turlicha fikr-mulohazalar bildirishgan, ba'zi talabalar o'qituvchilarning amaliy tajribasini pastroq baholagan. (Jadval 5)

O'quv materiallari mazmunining amaliyotga yo'naltirilganligi bo'yicha ham shunga o'xshash tendensiya kuzatildi. Samarqand shahar 1-son politexnikumi yana bir karra yuqori natija ko'rsatdi, bitiruvchilarning 97.7 foizi ta'lim muassasasiga bu borada yuqori baho bergan. Keyingi o'rinlarda

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

Olmalik kon-metallurgiya texnikumi (66.4 foiz), Sirdaryo tumani politexnikumi (68.0 foiz) va Toshkent transport texnikumi (60.4 foiz) turibdi, ularda respondentlar tomonidan ko'proq aralash fikr-mulohazalar berilgan. (Jadval 5)

Eng katta tafovut bitiruvchilarni **ishga joylashish va ish qidirishda** qo'llab-quvvatlash borasida ko'zga tashlangan. Samarqand shahar 1-son politexnikumi bitiruvchilarining deyarli barchasi bu borada ta'lim muassasasidan qoniqqan, zero ularning 97.7 foizi uni yuqori baholagan. Bundan farqli o'laroq, Toshkent transport texnikumida bu borada eng past qoniqish ko'rsatkichi qayd etilgan, respondentlarning 30.7 foizi ishga joylashish va ish qidirish borasida qo'llab-quvvatlashni 1-darajaga munosib deb baholagan, bu esa sezilarli norozilikni ko'rsatadi. Olmalik kon-metallurgiya texnikumi (67.7 foiz, 5-daraja) va Sirdaryo tumani politexnikumi (46.8 foiz, 5-daraja) bu bo'yicha yaxshi natija ko'rsatgan. (Jadval 5)

Talabalarni **amaliyot o'tashga joylashtirishda qo'llab-quvvatlash** bo'yicha ham o'xshash natija ko'zga tashlangan. Samarqand shahar 1-son politexnikumi yana bir bor yuqori natija ko'rsatgan, bitiruvchilarning 97.7 foizi ta'lim muassasasini bu borada yuqori baholagan. Olmalik kon-metallurgiya texnikumi (70.3 foiz) va Sirdaryo tumani politexnikumi (62.6 foiz) bitiruvchilari tomonidan ko'proq ijobiy fikr bildirilgan bo'lsa, Toshkent transport texnikumi yana eng past qoniqish darajasini qayd etgan, bitiruvchilarning 11.9 foizi uni 1-darajaga baholagan. (Jadval 5)

Jadval 5– Bitiruvchilarning ta'lim muassasalari bo'yicha kasb-hunar ta'limi sifati borasida fikrlari (1 dan (mutlaqo qo'shilmayman) 5 gacha (to'liq qo'shilaman) bo'lgan shkalada) (Foiz, %)

	1	2	3	4	5	Jami
Ta'lim muassasasida men o'z sohamda ishlash uchun kerak bo'ladigan barcha bilim va ko'nikmalarga ega bo'ldim						
Olmalik kon-metallurgiya texnikumi	2.6	0.9	6.5	22.0	68.1	100.0
Samarqand shahar 1-son politexnikumi	0.3	0.6	0.9	0.6	97.7	100.0
Sirdaryo tumani politexnikumi	0.0	0.0	12.9	42.1	45.0	100.0
Toshkent transport texnikumi	3.0	2.5	14.9	17.3	62.4	100.0
Jami	1.2	0.9	8.0	19.4	70.5	100.0
Ta'lim kurslari eng so'nggi talablarga javob beradi						
Olmalik kon-metallurgiya texnikumi	1.3	0.4	6.9	20.3	71.1	100.0
Samarqand shahar 1-son politexnikumi	0.3	0.0	1.5	0.3	98.0	100.0
Sirdaryo tumani politexnikumi	0.0	0.7	7.9	27.7	63.7	100.0
Toshkent transport texnikumi	2.0	2.0	14.9	19.8	61.4	100.0
Jami	0.8	0.7	6.9	15.6	76.0	100.0
O'qituvchilarning amaliy tajribasi yuqori darajada						
Olmalik kon-metallurgiya texnikumi	1.7	0.4	6.9	17.2	0.0	100.0
Samarqand shahar 1-son politexnikumi	0.0	0.0	1.2	0.6	98.3	100.0
Sirdaryo tumani politexnikumi	0.0	0.0	5.4	48.2	46.4	100.0
Toshkent transport texnikumi	0.5	1.0	7.4	21.3	69.8	100.0
Jami	0.5	0.3	4.7	20.7	73.8	100.0
O'quv materiallari amaliy bilimlarni egallashga qaratilgan						
Olmalik kon-metallurgiya texnikumi	1.7	2.2	7.8	22.0	66.4	100.0
Samarqand shahar 1-son politexnikumi	0.0	0.3	0.6	1.5	97.7	100.0
Sirdaryo tumani politexnikumi	0.0	0.7	5.0	26.3	68.0	100.0
Toshkent transport texnikumi	2.0	1.5	10.4	25.7	60.4	100.0

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

Jami	0.8	1.0	5.2	17.1	75.9	100.0
Ta'lim muassasasi ishga joylashish/ish topishga ko'maklashdi						
Olmalik kon-metallurgiya texnikumi	4.3	0.4	9.1	18.5	67.7	100.0
Samarqand shahar 1-son politexnikumi	0.6	0.3	0.3	1.2	97.7	100.0
Sirdaryo tumani politexnikumi	0.0	0.0	6.8	46.4	46.8	100.0
Toshkent transport texnikumi	30.7	7.9	11.9	13.4	36.1	100.0
Jami	7.0	1.7	6.2	19.2	65.9	100.0
Ta'lim muassasasi amaliyotlarni topishga yordam berdi						
Olmalik kon-metallurgiya texnikumi	1.7	0.9	7.3	19.8	70.3	100.0
Samarqand shahar 1-son politexnikumi	0.3	0.0	0.9	1.2	97.7	100.0
Sirdaryo tumani politexnikumi	0.0	0.4	5.4	31.7	62.6	100.0
Toshkent transport texnikumi	11.9	4.5	11.4	10.4	61.9	100.0
Jami	2.7	1.1	5.5	15.1	75.6	100.0

Manba: Treyser pilot tadqiqoti O'zbekiston. ESLATMA: Yaxlitlash tufayli foiz ko'rsatkichlari aniq 100% bo'lmasligi mumkin.

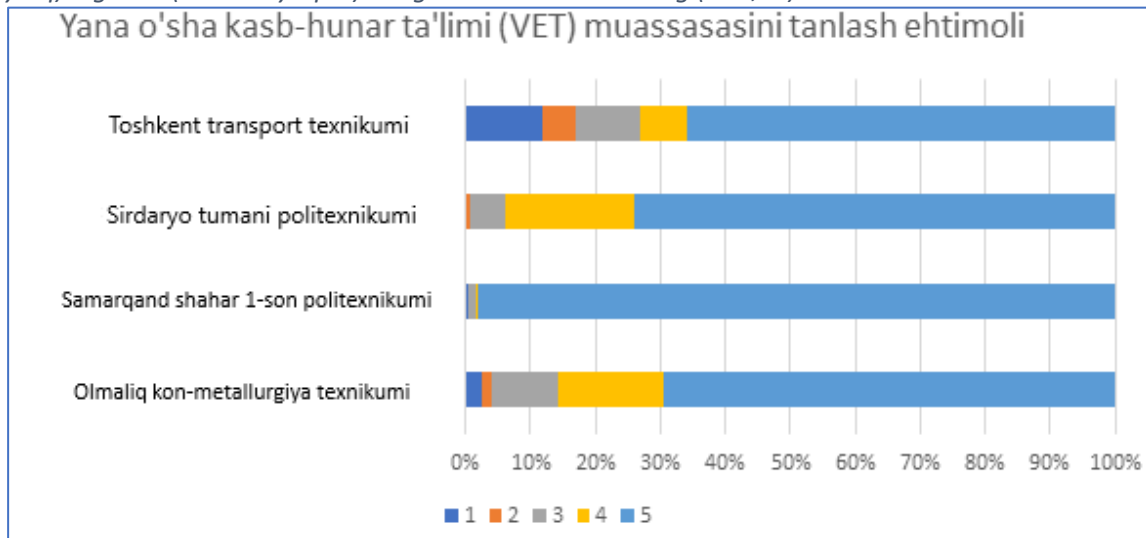
Natijalar shuni ko'rsatadiki, Samarqand shahar 1-son politexnikumi ko'plab yo'nalishlar, jumladan, bilim berish, amaliy bilimlarni egallash, bandlik hamda amaliyot o'tashni qo'llab-quvvatlash bo'yicha doimiy ravishda yuqori ko'rsatkichlarni qayd etgan bo'lsa, boshqa muassasalar turli xil natijalarni ko'rsatgan va asosan bandlik borasida qo'llab-quvvatlash bo'yicha pastroq reytingga ega bo'lgan. Ushbu natijalar kasb-hunar ta'limi (VET) samaradorligini oshirish uchun kasbga yo'naltirishdagi kamchiliklarni bartaraf etish qanchalik muhim ekanligiga urg'u beradi.

3.1.3. Yana o'sha kasb-hunar ta'limi (VET) muassasasini tanlash ehtimoli

Bitiruvchilarning yana o'sha ta'lim muassasasini tanlash ehtimoli ham kasb-hunar ta'limi (VET) muassasalari bo'yicha sezilarli darajada farq qiladi. Samarqand shahar 1-son politexnikumi bu borada eng yuqori ko'rsatkichga ega bo'lib, bitiruvchilarning 98 foizi unda yana ta'lim olishni istashini bildirgan. Sirdaryo tumani politexnikumi ham respondentlar tomonidan kuchli qo'llab-quvvatlangan, zero bitiruvchilarning 74.1 foizi ushbu ta'lim muassasasini yana tanlashini bildirgan. Bundan farqli o'laroq, Olmalik kon-metallurgiya texnikumi bitiruvchilari turli xil javoblarni taqdim etishgan, ularning 69.4 foizi yana uni tanlashga tayyor ekanini bildirgan bo'lsa, 2.6 foizi (1 ball) va 1.3 foizi (2 ball) nisbatan salbiy javob bergan. Toshkent transport texnikumi bitiruvchilarida ta'lim muassasasini tanlash masalasini qayta ko'rib chiqish ehtimoli yuqori darajada bo'lib, ularning deyarli uchdan bir qismi (26.8 foizi) ushbu ta'lim muassasasini yana tanlash ehtimoli kamroq ekanligini aytgan.

Kasb-hunar ta'limida bitiruvchilar tomonidan ta'lim muassasasini yana tanlash ehtimoli muassasa o'z talabalarining ehtiyojlarini qondirishda qanchalik yaxshi ishlayotganini tushunish uchun juda muhimdir. Samarqand va Sirdaryo politexnikumlarida bu ko'rsatkich yuqoriligi shuni ko'rsatadiki, bu muassasalar o'quvchilarning xohish-istaklariga mos tarzda ta'lim berishda ko'proq muvaffaqiyatga erishgan va shu orqali kelajakda ko'proq talabalarni jalb qilish uchun ijobiy mavqeni shakllantirgan. Bundan farqli o'laroq, Olmalik kon-metallurgiya texnikumi va Toshkent transport texnikumi kabi muassasalar o'quv rejalarining dolzarbligi, o'qitish sifati, talabalarni qo'llab-quvvatlash xizmatlari va kasbga yo'naltirish kabi muhim jihatlarni qayta ko'rib chiqishlari kerak bo'lishi mumkin. Ushbu kamchiliklarni bartaraf etish nafaqat ta'lim muassasasini yana tanlash ehtimolini oshirish, balki kasb-hunar ta'limi (VET) muassasalarining uzoq muddat faoliyat yuritishi va muvaffaqiyatini ta'minlash uchun ham muhimdir. (Diagramma 2)

Diagramma 2 – Yana o’sha kasb-hunar ta’limi (VET) muassasasini tanlash ehtimoli (1 dan (ehtimol yo’q) 5 gacha (ehtimol yuqori) bo’lgan shkalada baholang (Foiz, %)

Manba: Treyser pilot tadqiqoti O’zbekiston. ESLATMA: Yaxlitlash tufayli foiz ko’rsatkichlari aniq 100% bo’lmisligi mumkin.

3.2. Bitiruvchilarning mehnat bozoriga integratsiyasi

Kasb-hunar ta’limi (VET) bitiruvchilarni mehnat bozoriga muvaffaqiyatli integratsiyalashuv uchun zarur bo’lgan ko’nikmalar bilan qanchalik yaxshi ta’minlanganligini baholash uchun biz ushbu bo’limda bitiruvchilarning o’qishni tugatgandan so’ng qisqa vaqt ichida ishga joylashish natijalarini miqdor va sifat jihatidan tahlil qilamiz. Mehnat bozori integratsiyasini baholash bitiruvchilarning mutaxassisliklariga mos ish o’rinlarini egallashi, o’z ko’nikmalarini samarali qo’llashi va mamlakat iqtisodiy ko’rsatkichlariga samarali hissa qo’shishi mumkinligini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu jihatlarni tushunish kasb-hunar ta’limi (VET) dasturlarining mehnat bozori talablari va iqtisodiy ehtiyojlarga qanchalik mos kelishi borasida qimmatli ma’lumotlar beradi.

3.2.1. Suhbatdan o’tgan bitiruvchilarning iqtisodiy holati

6-jadvalda to’rtta kasb-hunar ta’limi muassasasi bitiruvchilarining o’qishni tamomlagandan yetti oy o’tgach iqtisodiy holati to’liq ko’rsatilgan. Unda turli maqomlar, jumladan, to’liq va qisman ish bilan bandlik, o’zini-o’zi band qilish, vaqtinchalik yoki mavsumiy ish, amaliyot, ta’limni davom ettirish va boshqa holatlar, masalan, harbiy xizmat yoki faol ish qidirish kabilar batafsil bayon etilgan bo’lib, bu bitiruvchilar o’qishni tugatgandan so’ng turli yo’llarni bosib o’tishlarini ko’rsatadi.

Ushbu natijalarni tahlil qilish nafaqat kasb-hunar ta’limi (VET) dasturlari bitiruvchilarning maqsad va mehnat bozori ehtiyojlariga qanchalik mos kelishini ko’rsatadi, balki mehnat bozorida ushbu bitiruvchilarni qamrab olish uchun keng imkoniyatlar borligi haqida ma’lumot beradi. Ishga joylashishga ko’plab omillar ta’sir qiladi, bo’sh ish o’rinlari mavjudligi, mehnat sharoitlari, olingan ko’nikmalarining bozor talablariga mosligi hamda iqtisodiy va mintaqaviy mehnat bozori dinamikasi shular jumlasidandir.

Ushbu dastlabki tahlil kasb-hunar ta’limi (VET) dasturlari bitiruvchilarni ishga joylashishga qanchalik tayyorlayotganini chuqurroq o’rganish uchun zamin yaratadi va kasb-hunar ta’limi bilan bog’liq

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

tashabbuslarning samaradorligi va dolzarbligini oshirish strategiyalarini ishlab chiqishga yordam bera oladi.

Ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, o'qishni tugatgandan yetti oy o'tgach, bitiruvchilarning ish bilan ta'minlanganlik holati muassasalar bo'yicha sezilarli darajada farqlanadi. Masalan, Samarqand shahar 1-son politexnikumi to'liq ish bilan bandlikning eng yuqori darajasini ko'rsatmoqda – 94.8 foiz, Toshkent transport texnikumi esa eng past ko'rsatkich – 18.3 foizni qayd etgan, ushbu muassasa bitiruvchilarining 23.8 foizi hali ham ish qidirmoqda. Bundan farqli o'laroq, Olmaliq kon-metallurgiya texnikumi va Sirdaryo tumani politexnikumida to'liq ish bilan bandlik darajasi mos ravishda 36.2 foiz va 45.3 foiz bo'lib, qisman ish bilan bandlik va o'z-o'zini band qilish darajalari o'zaro farq qiladi. (Jadval 6)

Jadval 6 – O'qishni tamomlagandan yetti oy o'tgach bitiruvchilarning iqtisodiy holati (Foiz, %)

O'qishni tamomlagandan yetti oy o'tgach ish bilan ta'minlanganlik holati	Olmaliq kon-metallurgiya texnikumi	Samarqand shahar 1-son politexnikumi	Sirdaryo tumani politexnikumi	Toshkent transport texnikumi
To'liq ish bilan bandlik	36.2	94.8	45.3	18.3
Qisman ish bilan bandlik	3.4	0.9	12.9	12.4
O'zini-o'zi band qilish/frilanserlik	3.4	0.6	4.0	2.5
Vaqtinchalik ish/ mavsumiy ish	7.8	0.6	12.6	9.4
Amaliyot o'tash	4.7	1.2	2.5	5.4
O'qishni davom ettirish (oliy ta'lim yoki kasb-hunar ta'limi)	0.4	0.9	8.6	13.9
Harbiy xizmat	4.3	0.0	4.0	2.5
Uy bekasi, uy ishlari bilan shug'ullanadigan erkak, oila ishlari	4.7	0.6	0.4	8.4
Salomatlik bilan bog'liq muammolar (nogironlik) sabab ishlay olmaslik	0.0	0.0	0.0	1.0
Ishsiz, ammo ish qidiraypti	23.3	0.3	6.5	23.8
Ishsiz va ish qidirmayapti	11.6	0.3	3.2	2.5
Jami	100	100	100	100

Manba: Treyser pilot tadqiqoti O'zbekiston. ESLATMA: Yaxlitlash tufayli foiz ko'rsatkichlari aniq 100% bo'lmasligi mumkin.

Ish bilan bandlik holatini gender nuqtayi nazaridan tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, erkaklar va ayollar orasida to'liq ish bilan bandlik ko'rsatkichi teng bo'lib, har bir jins vakilining 60.4 foizi to'liq ish bilan band. Bu erkaklar va ayollar stabil va to'liq ish bilan band bo'lishda teng imkoniyatlarga egaliklarini ko'rsatadi. (Jadval 7)

Erkak bitiruvchilar vaqtinchalik yoki mavsumiy ishlarga ko'proq moyil bo'lishgan: bu toifada erkaklar ko'rsatkichi 8.4 foiz bo'lsa, ayollarniki atigi 3.1 foiz. Bu shuni ko'rsatadiki, erkaklar qisqa muddatli yoki muntazam bo'lmagan ish imkoniyatlarini ko'proq qabul qilishadi. Bundan tashqari, ta'limni davom ettirishga ko'proq moyil bo'lib, ularning 7.0 foizi oliy ta'lim yoki kasb-hunar ta'limini tanlaydilar, ayollarning esa atigi 2.8 foizi bu yo'ldan boradi. Bu esa erkaklar o'rtasida o'qishni tugatgandan so'ng yana ta'limni davom ettirish tendensiyasi yuqori ekanligidan dalolat beradi. Shuningdek, erkaklar orasida qisman ish bilan bandlik ko'rsatkichi ham yuqori bo'lib, erkak bitiruvchilarning 6.2 foizi, ayollarning esa 5.3 foizi qisman ish bilan band. (Jadval 7)

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

Bundan farqli o'laroq, oilaviy va uy ishlari bo'yicha sezilarli tafovut kuzatilgan, unga ko'ra ayol bitiruvchilarning 9.7 foizi oilaviy, uy ishlari bilan band yoki uy bekasi rolini o'z zimmasi olgan. Erkaklarning atigi 1.6 foizi bunday ishlar bilan shug'ullanadi. Bu shuni ko'rsatadiki, ayollarning o'qishni tugatgandan so'ng oila bilan bog'liq mas'uliyatlarni o'z zimmalariga olish ehtimoli ko'proq, bu esa jamiyat yoki madaniy an'analar bilan bog'liq. Bundan tashqari, ayol bitiruvchilar orasida amaliyot o'tash ehtimoli sezilarli darajada yuqori bo'lib, ayollarning 4.1 foizi, erkaklarning esa atigi 1.6 foizi amaliyot o'taydi. (Jadval 7)

Nihoyat, ishsizlik darajasi bo'yicha ikkala jins ham deyarli bir xil ko'rsatkichlarni qayd etgan, biroq ayollar "Ishsiz, ammo ish qidiraypti" toifasida biroz ustunlikka ega: ayollarning 8.2 foizi, erkaklarning esa 7.7 foizi bu toifaga kirgan. Ishsiz va ish qidirmayotgan bitiruvchilar ulushi ham erkaklarga (2.7 foiz) qaraganda ayollarda (3.5 foiz) biroz yuqoriroq bo'lib, bu o'qishni tamomlagandan keyingi tanlov yoki vaziyatlardagi farqlarni aks ettiradi. (Jadval 7)

Tahlil shuni ko'rsatadiki, to'liq ish bilan bandlik ko'rsatkichi jinslar o'rtasida bir xil bo'lsa-da, erkaklar ko'proq vaqtinchalik ish bilan shug'ullanishadi va ta'limni davom ettirishadi, ayollar esa oilaviy rollarni o'z zimmalariga olishadi va amaliyotlarda ko'proq ishtirok etishadi. Ushbu tahlil erkak va ayol bitiruvchilar o'qishni tamomlagandan keyin turli yo'llardan borishini ko'rsatadi, bu esa ularning tanloviga gender bilan bog'liq omillar ta'sir ko'rsatishini anglatadi. (Jadval 7)

Jadval 7 – O'qishni tamomlagandan yetti oy o'tgach bitiruvchilarning jinsi bo'yicha iqtisodiy holati (Foiz, %)

Hozirda asosiy faoliyat turi	Erkaklar	Ayollar	Jami
To'liq ish bilan bandlik	60.4	60.4	60.4
Qisman ish bilan bandlik	6.2	5.3	6.0
O'zini-o'zi band qilish/frilanserlik	1.9	1.9	1.9
Vaqtinchalik ish/ mavsumiy ish	8.4	3.1	6.8
Amaliyot o'tash	1.6	4.1	2.4
O'qishni davom ettirish (oliy ta'lim yoki kasb-hunar ta'limi)	7.0	2.8	5.8
Harbiy xizmat	1.9	0.6	1.5
Uy bekasi, uy ishlari bilan shug'ullanadigan erkak, oila ishlari	1.6	9.7	4.1
Salomatlik bilan bog'liq muammolar (nogironlik) sabab ishlay olmaslik	0.4	0.3	0.4
Ishsiz, ammo ish qidiraypti	7.7	8.2	7.9
Ishsiz va ish qidirmaypti	2.7	3.5	2.9
Jami	100	100	100

Manba: Treyser pilot tadqiqoti O'zbekiston. ESLATMA: Yaxlitlash tufayli foiz ko'rsatkichlari aniq 100% bo'lmastligi mumkin.

3.2.2. To'liq ish bilan bandlik

Umumiy ish bilan bandlik ko'rsatkichlarida to'liq bandlik ulushini tahlil qilish kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlari bitiruvchilarni vaqtinchalik yoki norasmiy ishlarga emas, balki barqaror hamda ish haqi to'lanadigan ishlarga qanchalik samarali tayyorlayotganining standartlashtirilgan o'lchovini beradi. Bu bitiruvchilarning mavjud ish o'rinlariga bevosita mos keladigan ko'nikmalarga ega bo'lishini ta'minlash orqali ta'lim va mehnat bozori o'rtasidagi muvofiqlikni ta'minlaydi. Bundan tashqari, to'liq ish bilan bandlik kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlarining kollejlarda va mutaxassisliklar bo'yicha samaradorligini taqqoslash uchun bilvosita ko'rsatkich bo'lib xizmat qiladi.

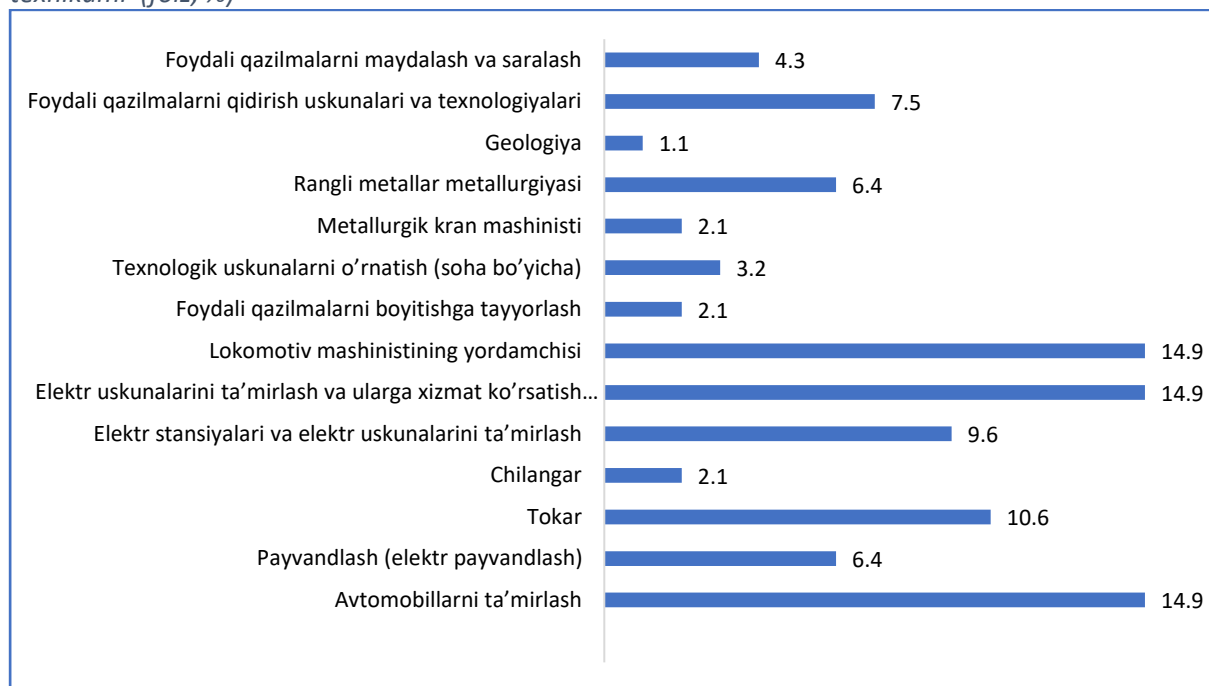
Tahliliy hisobot

2-faza “Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish” dasturi

Birinchidan, 6-jadvalda ko’rsatilganidek, bitiruvchilarning to’liq ish bilan bandlik ulushi muassasalar bo’yicha sezilarli darajada farq qiladi, bu viloyatlardagi iqtisodiy sharoitlar va mahalliy sanoat sohasidagi farqlarni ifodalaydi. Bundan tashqari, ishga joylashish ko’rsatkichlari ham mutaxassislikka qarab farqlanadi, bu esa bitiruvchilarning ishga joylashish istiqbollariga ham institutsional, ham sohaviy omillar ta’sir ko’rsatishini anglatadi.

Tahlillarga muvofiq Olmaliq kon metallurgiya texnikumini tugatgandan so’ng bitiruvchilarning to’liq ish bilan bandlik ulushi nisbatan past (36.2 foiz, Jadval 6). Bitiruvchilar orasida to’liq ish bilan band bo’lganlarning eng yuqori ulushi ta’mirlash va texnik xizmat ko’rsatish bo’yicha elektr ustalari (14.9 foiz), vagonlarni ta’mirlash bo’yicha mexaniklar (14.9 foiz) va lokomotiv haydovchilarining yordamchilari (14.9 foiz) orasida bo’lib, bu texnik kasblarga bo’lgan talab yuqoriligini ko’rsatadi. Aksincha, geologiya (1.1 foiz), mineral resurslarni tayyorlash (2.1 foiz) va metallurgiya bilan bog’liq mutaxassisliklar (2.1 foizdan 7.5 foizgacha) bitiruvchilari orasida to’liq ish bilan bandlik ulushining ancha pastligini ko’rish mumkin, bu esa mehnat bozorida ushbu mutaxassisliklarga bo’lgan talabning pastligini, o’qitilayotgan ko’nikmalar va mehnat bozorining hozirgi ehtiyojlari o’rtasidagi nomuvofiqlikni yoki bitiruvchilarning ushbu mutaxassisliklar bo’yicha ishga joylashishi uchun uzoqroq vaqt kerakligini ifodalaydi. (Diagramma 3).

Diagramma 3 – Bitiruvchilar orasida mutaxassisligi bo’yicha to’liq ish bilan bandlik foizlari – Olmaliq texnikumi (foiz, %)

Manba: Treyser pilot tadqiqoti O’zbekiston. ESLATMA: Yaxlitlash tufayli foiz ko’rsatkichlari aniq 100% bo’lmashligi mumkin.

Kasb-hunar ta’limi (VET) bitiruvchilari orasida to’liq ish bilan bandlikni ta’minlash bo’yicha eng yuqori ulushni (94.8 foiz) ko’rsatgan Samarqand shahar 1-son politexnikumi (Diagramma 4), mutaxassislik bo’yicha ishga joylashishda turli xil ish natijalarni ko’rsatdi, ba’zi mutaxassisliklarda sezilarli darajada yaxshi natija ko’zga tashlangan. Avtomobil dvigatellarini diagnostika qilish va ta’mirlash (24.2 foiz) to’liq ish bilan band bo’lgan bitiruvchilar orasida eng yuqori ulushga ega mutaxassislik bo’lib, bu mintaqaviy mehnat bozorida avtomobillarni ta’mirlash ko’nikmalariga talab kuchli ekanligini aks ettiradi. Kompyuter grafikasi va dizayni (18.1 foiz) hamda sartaroshlik (13.3 foiz) mutaxassisliklarida

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

ham to'liq ish bilan bandlik istiqbollari yuqori. Biroq bank ishi (6.3 foiz) va payvandlash (6.7 foiz) kabi boshqa sohalar, ularga bo'lgan talab yuqori bo'lmagani bois past ulushlarni ko'rsatgan. (Diagramma 4)

Diagramma 4 – Bitiruvchilar orasida mutaxassisligi bo'yicha to'liq ish bilan bandlik foizlari – Samarqand shahar 1-son politexnikumi (Foiz, %)

Manba: Treyser pilot tadqiqoti O'zbekiston. ESLATMA: Yaxlitlash tufayli foiz ko'rsatkichlari aniq 100% bo'lmisligi mumkin.

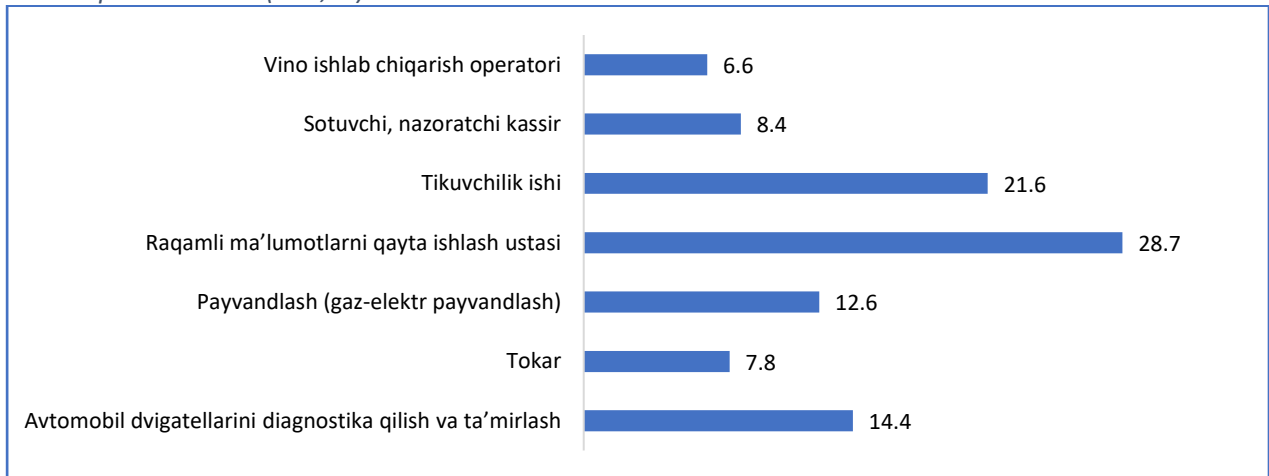
Diagramma 5 shuni ko'rsatadiki, Sirdaryo tumani politexnikumida to'liq ish bilan band bitiruvchilarning 45.3 foizi orasida raqamli va to'qimachilik bilan bog'liq ko'nikmalar to'liq stavkali ish topishda sezilarli natijalar bergan. "Raqamli ma'lumotlarni qayta ishlash ustasi" mutaxassisligi bo'yicha to'liq ish bilan bandlik ulushi 28.7 foizni tashkil etgan, bu esa IT bilan bog'liq ko'nikmalarga bo'lgan yuqori talabni ko'rsatadi. Bundan tashqari, "tikuvchilik ishi" mutaxassisligi to'qimachilik sanoatidagi talabni aks ettirgan holda yuqori bandlik ko'rsatkichiga ega (21.6 foiz). "Avtomobillarni ta'mirlash" (14.4 foiz) va "payvandlash" (12.6 foiz) ham to'liq ish bilan bandlik bo'yicha o'rtacha ko'rsatkichni qayd etgan.

Biroq Sirdaryo tumani politexnikumida "vino ishlab chiqarish" (6.6 foiz) va "sotuvchi/nazoratchi kassir" (8.4 foiz) mutaxassisliklari bo'yicha bitiruvchilar orasida to'liq ish bilan bandlik ulushi nisbatan past bo'lib, bu ushbu sohalarda haq to'lanadigan bo'sh ish o'rinlari cheklanganligini ko'rsatadi. (Diagramma 5)

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

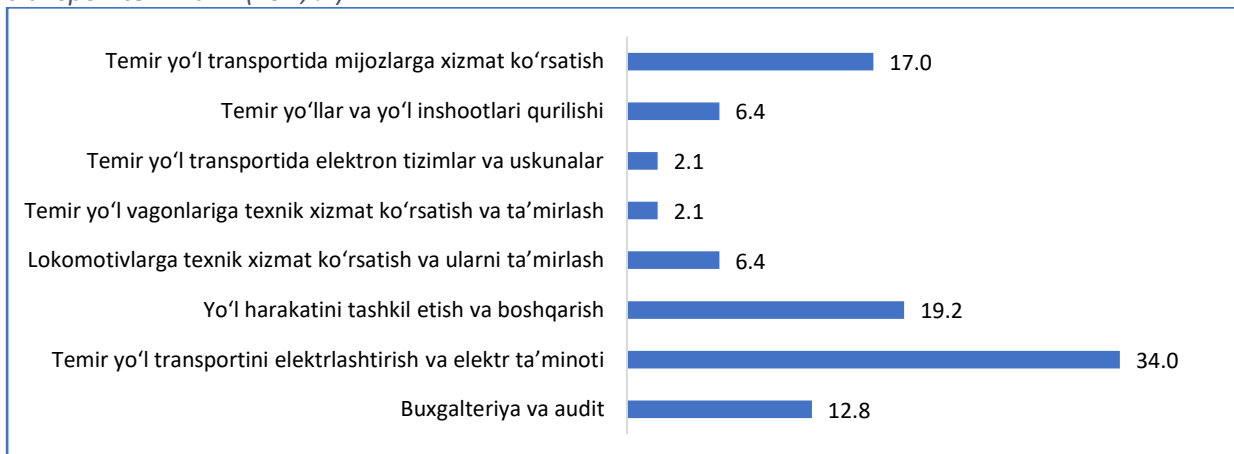
Diagramma 5- Bitiruvchilar orasida mutaxassisligi bo'yicha to'liq ish bilan bandlik foizlari – Sirdaryo tumani politexnikumi (Foiz, %)

Manba: Treyser pilot tadqiqoti O'zbekiston. ESLATMA: Yaxlitlash tufayli foiz ko'rsatkichlari aniq 100% bo'lmasligi mumkin.

Bitiruvchilarning to'liq ish bilan bandlik darajasi eng past bo'lgan Toshkent transport texnikumida (18.3 foiz) "Temir yo'l transportini elektrlashtirish va elektr ta'minoti" (34.0 foiz) mutaxassisligi kollejning to'liq ish bilan band bitiruvchilari orasida eng yuqori natijani ko'rsatdi, undan keyingi o'rinlarda "Yo'l harakatini tashkil etish va boshqarish" (19.2 foiz) va "Temir yo'l transportida mijozlarga xizmat ko'rsatish" (17.0 foiz) turadi. Ushbu natijalar temir yo'l infratuzilmasi va ekspluatatsiyasi sohasida mutaxassislarga bo'lgan talabning barqarorligini ko'rsatadi. Bundan farqli o'laroq, "Temir yo'l vagonlariga texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlash" (2.1 foiz) va "Temir yo'llarda elektron tizimlar" (2.1 foiz) mutaxassislilarida to'liq bandlik darajasi ancha past bo'lib, bu mehnat bozorida taklif ko'pligi yoki ishga qabul qilish uchun maxsus mezonlar borligi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. (Diagramma 6)

Diagramma 6 – Bitiruvchilar orasida mutaxassisligi bo'yicha to'liq ish bilan bandlik foizlari – Toshkent transporti texnikumi (Foiz, %)

Manba: Treyser pilot tadqiqoti O'zbekiston. ESLATMA: Yaxlitlash tufayli foiz ko'rsatkichlari aniq 100% bo'lmasligi mumkin.

3.2.3. Bitiruvchilarning mehnat safarbarligi

To'liq ish bilan bandlik muhokamasiga asoslangan holda bitiruvchilarning ishga joylashish natijalariga ta'sir qiluvchi geografik omillarni ham ko'rib chiqish lozim. Bitiruvchilarning kasbiy faoliyat yo'nalishlarini belgilashda kasb-hunar ta'limi olingan hududda bo'sh ish o'rinlari borligi muhim rol

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

o'ynaydi. Ushbu mintaqaviy dinamikani tushunish kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlarining mahalliy mehnat bozori ehtiyojlariga qanchalik mos kelishini chuqurroq tushunib yetishga imkon beradi, bu esa bitiruvchilarning ko'chish zaruratisiz ish topa olishiga sezilarli ta'sir etadi.

Treyser tadqiqoti ma'lumotlarining tahlili shuni ko'rsatadiki, suhbatdan o'tgan kasb-hunar ta'limi (VET) bitiruvchilari asosan o'zlari o'qishni tugatgan hududda ish izlaydilar. Bu bitiruvchilarning boshqa yerga ko'chib o'tmasdan mutaxassisliklariga mos ish topishini ta'minlash uchun kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlarini mahalliy mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirish muhimligini ko'rsatadi. (Jadval 8)

Olmalik kon-metallurgiya texnikumi bitiruvchilari asosan Toshkent viloyatidan (83.2 foiz) va Toshkent shahridan (13.7 foiz) ish topishadi. Xuddi shunday, Samarqand shahar 1-son politexnikumi bitiruvchilari ham asosan Samarqand shahri (93.5 foiz) va Samarqand viloyati atrofida (5.9 foiz) ishga joylashishni afzal ko'rishadi. (Jadval 8)

Bu kabi tendensiya Sirdaryo tumani politexnikumida ham kuzatilgan, bitiruvchilarning 43.4 foizi Sirdaryo shahrida, 48.3 foizi Sirdaryo viloyatida ishga joylashgan. Bu esa bitiruvchilar boshqa joyga ko'chmagan holda o'zlari tug'ilib o'sgan hududdan ish izlashlarini anglatadi. (Jadval 8)

Toshkent transport texnikumida biroz boshqacha tendensiya kuzatildi, texnikum bitiruvchilarining 47.7 foizi Toshkent shahrida ishlaydi, ammo Surxondaryo (10.1 foiz), Toshkent (7.3 foiz) va hatto Qoraqalpog'iston Respublikasi (5.5 foiz) kabi viloyatlarda ham ishlaydiganlar ulushi sezilarli darajada. Bu temir yo'l bilan bog'liq ko'nikmalarga bo'lgan geografik talab katta ekanligini aks ettirishi va/yoki sohada mintaqaviy bandlik imkoniyatlarining cheklanganligini ko'rsatishi mumkin. (Jadval 8)

Bitiruvchilar odatda o'zlari o'qiyotgan hududda qolishlari sababli kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlari mahalliy bizneslar va odamlar bilan yaqin hamkorlikda ishlab chiqilishi zarur. Ushbu muvofiqlikni mustahkamlash bandlik ko'rsatkichlarini yaxshilashga va bitiruvchilarning boshqa joylardan ish izlamasdan barqaror ish imkoniyatlariga ega bo'lishlarini ta'minlashga yordam beradi. (Jadval 8)

Tahliliy hisobot

2-faza “Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish” dasturi

Jadval 8– Bitiruvchilarning ishxona joylashuvi va kasb-hunar maktabi bo'yicha ishga joylashishi (Foiz, %)

Ishxona joylashuvi	Olmalik kon-metallurgiya texnikumi	Samarqand shahar 1-son politexnikumi	Sirdaryo tumani politexnikumi	Toshkent transport texnikumi
Toshkent shahri	13.7	0.0	6.2	47.7
Samarqand shahri	0.8	93.5	0.0	1.8
Sirdaryo shahri	0.0	0.3	43.4	4.6
Qoraqalpog'iston Respublikasi	0.0	0.0	0.0	5.5
Andijon viloyati	0.0	0.0	0.0	0.9
Buxoro viloyati	0.8	0.0	0.0	4.6
Jizzax viloyati	0.0	0.0	0.4	3.7
Qashqadaryo viloyati	0.0	0.0	0.0	1.8
Navoiy	0.0	0.0	0.0	2.8
Namangan viloyati	1.5	0.0	0.0	0.0
Samarqand viloyati	0.0	5.9	0.0	1.8
Surxondaryo viloyati	0.0	0.3	0.0	10.1
Sirdaryo viloyati	0.0	0.0	48.3	3.7
Toshkent viloyati	83.2	0.0	1.7	7.3
Farg'ona viloyati	0.0	0.0	0.0	2.8
Chet el	0.0	0.0	0.0	0.9
Jami	100.0	100.0	100.0	100.0

Manba: Treyser pilot tadqiqoti O'zbekiston. ESLATMA: Yaxlitlash tufayli foiz ko'rsatkichlari aniq 100% bo'lmasligi mumkin.

3.2.4. Ish haqi

Bu bo'limda bitiruvchilarning mutaxassisligi va tamomlagan ta'lim muassasasiga qarab ularning ish haqi taqsimoti bayon qilinadi. 10-13-jadvallarda har bir muassasa va mutaxassislik kesimida har bir ish haqi toifasi uchun bitiruvchilar foizi ko'rsatilgan. Ushbu tahlil kasb-hunar ta'limiga yo'naltirilgan investitsiyalar o'zini qanchalik oqlayotganini baholashda muhim ahamiyatga ega. Bitiruvchilarning daromadlari mutaxassislik va ta'lim muassasalariga qarab qanday farq qilishini tushunish orqali siyosatchilar va manfaatdor tomonlar kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlarining iqtisodiy afzalliklarini baholashi va ularning samaradorligini oshirish imkoniyatlarini aniqlashi mumkin.

Olmalik kon-metallurgiya texnikumida texnik yo'nalishdagi bitiruvchilarning katta qismi oyiga 1 million so'mdan kam maosh oladi. Xususan, metallurgik kran mashinistlarining 60.0 foizi, avtomobillarni ta'mirlash mexaniklarining 58.8 foizi va foydali qazilmalarni maydalash va saralash bo'yicha mutaxassislarning 44.4 foizi ushbu toifaga kiradi. Ma'lumot uchun, O'zbekistonda 2024-yilda o'rtacha nominal oylik ish haqi qariyb 5 million 357 ming so'mni tashkil etgan⁸. Shu sababli, oyiga 1 million so'mdan kam daromad olish mamlakatdagi o'rtacha ko'rsatkichdan ancha past. (Jadval 9)

8 Havola orqali tanishib chiqing: <https://kun.uz/en/news/2025/01/29/statistics-agency-reveals-average-monthly-salaries-by-region-and-sector-in-uzbekistan>.

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

Jadval 9 – Bitiruvchilarning mutaxassisligiga ko'ra ish haqi taqsimoti, Olmaliq kon-metallurgiya texnikumi (Foiz, %)

Olmaliq kon-metallurgiya texnikumi	<1 million so'm	1 milliond an 2.99 million so'mga cha	3 milliond an 4.99 million so'mga cha	5 milliond an 6.99 million so'mga cha	≥7 million so'm	Jami
Avtomobillarni ta'mirlash	58.8	23.5	17.6	0.0	0.0	100
Payvandlash (elektr payvandlash)	10.0	10.0	80.0	0.0	0.0	100
Tokar	0.0	80.0	20.0	0.0	0.0	100
Chilangar	0.0	50.0	50.0	0.0	0.0	100
Elektr stansiyalari va elektr uskunalarini ta'mirlash	8.3	83.3	8.3	0.0	0.0	100
Elektr uskunalarini ta'mirlash va ularga xizmat ko'rsatish bo'yicha elektr ustasi	0.0	50.0	35.0	5.0	10.0	100
Lokomotiv mashinistining yordamchisi	0.0	7.1	85.7	7.1	0.0	100
Foydali qazilmalarni boyitishga tayyorlash	42.9	28.6	14.3	14.3	0.0	100
Texnologik uskunalarini o'rnatish (soha bo'yicha)	0.0	50.0	25.0	0.0	25.0	100
Metallurgik kran mashinisti	60.0	20.0	20.0	0.0	0.0	100
Rangli metallar metallurgiyasi	28.6	57.1	14.3	0.0	0.0	100
Geologiya	0.0	100.0	0.0	0.0	0.0	100
Foydali qazilmalarni qidirish uskunalarini va texnologiyalari	14.3	0.0	85.7	0.0	0.0	100
Foydali qazilmalarni maydalash va saralash	44.4	22.2	22.2	11.1	0.0	100
Jami	19.2	39.2	36.2	3.1	2.3	100

Manba: Treyser pilot tadqiqoti O'zbekiston. ESLATMA: Yaxlitlash tufayli foiz ko'rsatkichlari aniq 100% bo'lmasligi mumkin.

Ayrim texnik soha bitiruvchilari oladigan o'rtacha oylik ish haqining mamlakatdagi o'rtacha oylik ish haqiga nisbatan sezilarli darajada past bo'lishiga bir qator omillar ta'sir ko'rsatishi mumkin. Mehnat bozorida ma'lum texnik ko'nikmalarga bo'lgan talab va taklif ish haqi darajasiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi; ma'lum sohalarida bitiruvchilarning ko'p bo'lishi cheklangan ish o'rinlari uchun raqobatning kuchayishiga olib kelishi mumkin, bu esa ish haqiga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Bundan tashqari, hamma bitiruvchilar ham to'liq ish bilan band emas, bu esa o'rtacha daromadga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuningdek, bitiruvchilar o'z ko'nikmalaridan yetarlicha foydalanilmaydigan ishlarda ishlaganlarida, ularning ish haqi mutaxassisligi uchun belgilangan me'yordan ancha past bo'ladi. Ushbu omillarni tushunish ish haqi nomutanosibligini bartaraf etish va kasb-hunar ta'limi (VET)ga kiritiladigan investitsiyalarning iqtisodiy jihatdan samarali bo'lishini ta'minlash, bitiruvchilarga mehnat bozori talablariga javob beradigan va barqaror daromad keltiradigan ko'nikmalarni taqdim etish uchun muhim ahamiyatga ega.

Geologiya, foydali qazilmalarni boyitishga tayyorlash kabi sohalar bitiruvchilari yuqori maosh olish imkoniyatiga ega ekanliklarini aytib o'tdilar. Masalan, geologiya yo'nalishi bitiruvchilarining 100 foizi oyiga o'rtacha 1 million so'mdan 2.99 million so'mgacha ish haqi oladilar. Elektr stansiyalari va elektr uskunalarini ta'mirlash hamda tokarlik mutaxassisligi bitiruvchilari orasida 1-2.99 million oralig'ida maosh oladiganlar foizi yuqori ekanligi aniqlandi. Olmaliq kon-metallurgiya texnikumining barcha

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

bitiruvchilari orasida eng yuqori ish haqi texnologik uskunalarini o'rnatish (soha bo'yicha) mutaxassisligi bitiruvchilariga to'g'ri keladi, bitiruvchilarning 25 foizi yetti million so'mdan baland ish haqi oladi. (Jadval 9)

Samarqand shahar 1-son politexnikumi bitiruvchilarining ish haqi taqsimoti nisbatan kamroq farqlangan, bitiruvchilarning 80.4 foizi 3-4.99 million so'm oralig'ida maosh oladi, avtomexanik, avtomobil dvigatellarini diagnostika qilish va ta'mirlash hamda payvandlash (elektr-gaz payvandlash) mutaxassisliklari bitiruvchilarining 100 foizi 3-4.99 million oralig'ida maosh olishi aniqlangan, bu esa barqaror ish haqi va ushbu sohalarida malakali ishchilarga bo'lgan talabni ko'rsatadi. Samarqand shahar 1-son politexnikumi bitiruvchilari orasida sotuvchi-nazoratchi va kassir mutaxassisligiga ega bitiruvchilarning 9.1 foizi eng yuqori o'rtacha oylik ish haqi bo'lgan 5M-6.99M so'm oralig'ida ish haqi olishini ma'lum qilgan. (Jadval 10)

Jadval 10 – Bitiruvchilarning mutaxassisligiga ko'ra ish haqi taqsimoti, Samarqand shahar 1-son politexnikumi (Foiz, %)

Samarqand shahar 1-son politexnikumi	<1 million so'm	1 million dan 2.99 million so'mgacha	3 million dan 4.99 million so'mgacha	5 million dan 6.99 million so'mgacha	≥7 million so'm	Jami
Tikuvchilik ishi	0.0	66.7	33.3	0.0	0.0	100
Kompyuter grafikasi va dizayni operatori	3.1	3.1	90.8	3.1	0.0	100
Sotuvchi, nazoratchi kassir	0.0	4.5	86.4	9.1	0.0	100
Sartarosh (modelyer)	0.0	22.7	77.3	0.0	0.0	100
Avtomexanik	0.0	0.0	100.0	0.0	0.0	100
Avtomobil dvigatellarini diagnostika qilish va ta'mirlash	0.0	0.0	100.0	0.0	0.0	100
Kanalizatsiya va suv ta'minotini ekspluatatsiya qilish va o'rnatish bo'yicha usta	60.9	21.7	17.4	0.0	0.0	100
Payvandlash (elektr-gaz payvandlash)	0.0	0.0	100.0	0.0	0.0	100
Bank ishi	0.0	19.0	81.0	0.0	0.0	100
Jami	4.7	13.6	80.4	1.2	0.0	100

Manba: Treyser pilot tadqiqoti O'zbekiston. ESLATMA: Yaxlitlash tufayli foiz ko'rsatkichlari aniq 100% bo'lmasligi mumkin.

Sirdaryo tumani politexnikumi bitiruvchilari asosan 1 million so'mdan 2.99 million so'mgacha oylik maosh oladi, bu bitiruvchilarning 63.0 foizini tashkil etadi. Kichikroq guruh, ya'ni bitiruvchilarning 34.6 foizi 3 million so'mdan 4.99 million so'mgacha ish haqi oladi. Shunisi e'tiborga loyiqki, mehnat bozorida maxsus texnik va raqamli ko'nikmalarga talab ortib borayotganiga qaramay, "Raqamli ma'lumotlarni qayta ishlash ustasi" mutaxassisligining faqat bir nechta bitiruvchilarigina respublika bo'yicha o'rtacha ko'rsatkichdan yuqori, ya'ni ≥7 million so'm maosh olgan. Bundan tashqari, sotuvchilik (5.3 foiz), tikuvchilik ishi (4.9 foiz), shuningdek, raqamli ma'lumotlarni qayta ishlash (3.4 foiz) mutaxassisligi bo'yicha bitiruvchilarning sezilarli ulushi oylik ish haqi 1 million so'mdan kam ekanligini aytib o'tgan. Bu turli xil ish turlari (to'liq ish bilan bandlik va qisman ish bilan bandlik) va ish o'rinlarining bitiruvchilar mutaxassisligiga mos kelmasligi tufayli ish haqi o'rtasidagi potensial tafvutlar borligini yaqqol ko'rsatadi. (Jadval 11)

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

Jadval 11– Bitiruvchilarning mutaxassisligiga ko'ra ish haqi taqsimoti, Sirdaryo tumani politexnikumi (Foiz, %)

	<1 million so'm	1 milliond an 2.99 million so'mga cha	3 milliond an 4.99 million so'mga cha	5 milliond an 6.99 million so'mga cha	≥7 million so'm	Jami
Sirdaryo tumani politexnikumi						
Avtomobil dvigatellarini diagnostika qilish va ta'mirlash	0.0	50.0	50.0	0.0	0.0	100
Tokar	0.0	65.2	34.8	0.0	0.0	100
Payvandlash (gaz-elekr payvandlash)	0.0	73.1	26.9	0.0	0.0	100
Elekr ustasi	0.0	85.7	14.3	0.0	0.0	100
Raqamli ma'lumotlarni qayta ishlash ustasi	3.4	87.9	6.9	0.0	1.7	100
Tikuvchilik ishi	4.9	41.5	53.7	0.0	0.0	100
Sotuvchi, nazoratchi kassir	5.3	36.8	57.9	0.0	0.0	100
Vino ishlab chiqarish operatori	0.0	70.6	29.4	0.0	0.0	100
Jami	2.1	63.0	34.6	0.0	0.4	100

Manba: Treyser pilot tadqiqoti O'zbekiston. ESLATMA: Yaxlitlash tufayli foiz ko'rsatkichlari aniq 100% bo'lmagligi mumkin.

Toshkent transport texnikumi bo'yicha ish haqi taqsimoti ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, uning bitiruvchilari Treyser tadqiqotida ishtirok etgan boshqa kasb-hunar ta'limi muassasalariga nisbatan ko'proq daromad olishadi. Xususan, bitiruvchilarning 35.8 foizi o'rtacha oylik ish haqi 5 million so'm va undan yuqori ekanligini ma'lum qilgan. Yuqori ish haqi ko'rsatkichlariga bir qator omillar ta'sir qilishi mumkin. Birinchidan, temir yo'l transporti sohasida maxsus texnik lavozimlar uchun ishchi kuchiga talab yuqori, bu esa oylik maoshlarga bevosita ta'sir etadi. Shuningdek, Toshkent poytaxt sifatida biznes konsentratsiyasi yuqori bo'lgan dinamik iqtisodiyotga ega, bu esa malakali mutaxassislarga bo'lgan talabning oshishiga va natijada ish haqining ko'tarilishiga olib keladi. Qizig'i shundaki, "Temir yo'l ko'priklari va tonnellarini ekspluatatsiya qilish" yo'nalishi bo'yicha barcha bitiruvchilar 5 million so'mdan 6.99 million so'mgacha maosh oladilar, bu esa ma'lum bir yo'nalishga ixtisoslashgan ta'limga bo'lgan kuchli talabni aks ettiradi. Lokomotivlarga texnik xizmat ko'rsatish va temir yo'l vagonlarini ta'mirlash mutaxassislari ham yuqori ish haqi olishlarini kuzatish mumkin, bu esa ushbu sohalardagi maxsus ko'nikmalar talabgir ekanligini anglatadi (Jadval 12)

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

Jadval 12 – Bitiruvchilarning mutaxassisligiga ko'ra ish haqi taqsimoti, Toshkent transport texnikumi (Foiz, %)

	<1 million so'm	1 milliond an 2.99 million so'mga cha	3 milliond an 4.99 million so'mga cha	5 milliond an 6.99 million so'mga cha	≥7 million so'm	Jami
Toshkent transport texnikumi						
Buxgalteriya va audit	15.4	30.8	30.8	0.0	23.1	100.0
Temir yo'l transportini elektrlashtirish va elektr ta'minoti	4.0	28.0	52.0	8.0	8.0	100.0
Temir yo'l transportidagi avtomatika va telemexanika	0.0	20.0	60.0	20.0	0.0	100.0
Yo'l harakatini tashkil etish va boshqarish	0.0	0.0	50.0	28.6	21.4	100.0
Temir yo'l ko'priklari va tonnellarini ekspluatatsiya qilish	0.0	0.0	0.0	100.0	0.0	100.0
Lokomotivlarga texnik xizmat ko'rsatish va ularni ta'mirlash	0.0	0.0	33.3	33.3	33.3	100.0
Temir yo'l vagonlariga texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlash	0.0	0.0	33.3	33.3	33.3	100.0
Temir yo'l transportidagi radioaloqa tizimlariga xizmat ko'rsatish	0.0	0.0	50.0	50.0	0.0	100.0
Temir yo'l transportida simli aloqa tizimlariga xizmat ko'rsatish	0.0	50.0	50.0	0.0	0.0	100.0
Temir yo'l transportida elektron tizimlar va uskunalar	25.0	0.0	50.0	25.0	0.0	100.0
Temir yo'llar va yo'l inshootlari qurilishi	0.0	0.0	0.0	83.3	16.7	100.0
Temir yo'l transportida mijozlarga xizmat ko'rsatish	9.1	36.4	40.9	0.0	13.6	100.0
Jami	5.5	19.3	39.4	21.1	14.7	100.0

Manba: Treyser pilot tadqiqoti O'zbekiston. ESLATMA: Yaxlitlash tufayli foiz ko'rsatkichlari aniq 100% bo'lmisligi mumkin.

Ushbu bo'limdagi ish haqi tahlili o'qish sohasi, mehnat bozori talablari va boshqa mintaqaviy omillar kasb-hunar ta'limi bitiruvchilari ish haqining sezilarli darajada farqlanishiga ta'sirini yaqqol ko'rsatdi. Talab yuqori bo'lgan maxsus texnik yo'nalishlar bitiruvchilari ko'proq maosh olishadi, an'anaviy texnik soha bitiruvchilarida esa oylik maosh nisbatan kam. Ushbu xulosalar kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlari mehnat bozori talablariga mos kelishi hamda bitiruvchilarning kasb-hunar ta'limiga kiritgan sarmoyalarini oqlaydigan yuqori maoshli ish o'rinlari ta'minlanishi zarurligini ko'rsatadi.

3.3. Kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlari mazmunining dolzarbligi

Kasb-hunar ta'limi (VET) mazmunining mehnat bozori talablariga muvofiqligi bitiruvchilarning mehnat bozorida samarali faoliyat olib borishi va kasb-hunar ta'limiga kiritgan sarmoyalarini oqlaydigan daromad olish uchun zarur bo'lgan tegishli ko'nikmalarga ega bo'lishini ta'minlash uchun juda muhimdir. Ushbu bo'limda suhbatdan o'tgan bitiruvchilarning fikr-mulohazalariga ko'ra kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlari davomida egallangan kasbiy ko'nikmalar va mehnat bozorining talablari o'rtasidagi muvofiqlik o'rganiladi. Bitiruvchilarning fikrini o'rganish orqali biz talabalarni turli sohalarda muvaffaqiyatli karyeraga tayyorlashda kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlarining dolzarbligini baholashimiz mumkin.

Tahliliy hisobot

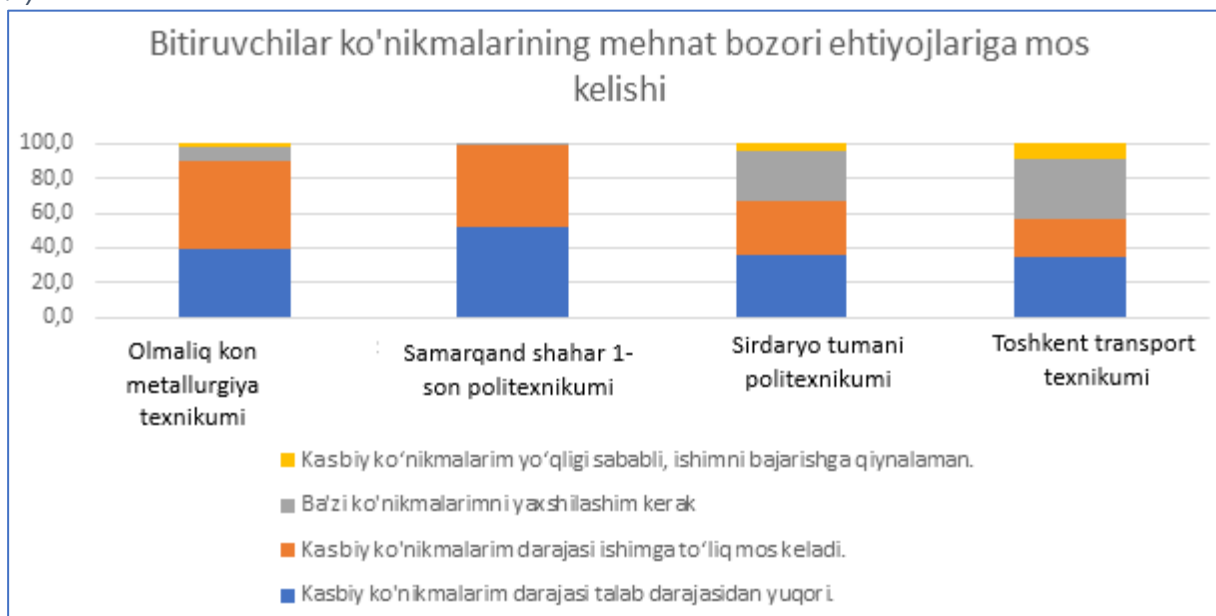
2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

3.3.1. Egallangan ko'nikmalarning tanlangan ishga mos kelishi

Diagramma 7 kasb-hunar ta'limi muassasalari bitiruvchilari o'z malakalari va ishga qo'yilgan talablar o'rtasida muvofiqlikni turlicha baholashlarini ko'rsatadi.

O'rtacha olganda bitiruvchilarning 42.9 foizi o'z ko'nikmalarini ish talablaridan yuqori deb hisoblashadi va bu borada Samarqand shahar 1-son politexnikumi eng yuqori ulushga ega (51.9 foiz). Bu shuni ko'rsatadiki, ba'zi bitiruvchilar o'zini mavjud ishi uchun haddan tashqari malakali deb hisoblaydi. Agar bitiruvchilarning mutaxassislik yo'nalishi bo'yicha ish o'rinlari cheklangan bo'lsa, ular o'z ko'nikmalaridan to'liq foydalana olmaydigan ishlarni qabul qilishlari mumkin. Bundan tashqari, ba'zi sohaga oid mehnat bozori kasb-hunar ta'limi bitiruvchilari bilan to'lganida va ular oliy o'quv yurtlari bitiruvchilari bilan raqobatlashishlariga to'g'ri kelganida kasb-hunar ta'limi bitiruvchilari o'zlarining bilimlariga mos kelmaydigan past darajadagi rollarni qabul qilishlari mumkin, bu esa egallangan ko'nikmalardan unumli foydalana olmaslikka sabab bo'ladi. (Diagramma 7)

Diagramma 7 – Bitiruvchilar egallagan ko'nikmalarning mehnat bozori ehtiyojlariga mos kelishi (Foiz, %)

Manba: Treyser pilot tadqiqoti O'zbekiston. ESLATMA: Yaxlitlash tufayli foiz ko'rsatkichlari aniq 100% bo'lmagligi mumkin.

Shuni ham ta'kidlash kerakki, bu ma'lumotlar bitiruvchilarning subyektiv qarashlarini aks ettiradi va ular o'z ko'nikmalariga ish beruvchilar kutgandan ham ortiqcha baho berishlari mumkin. Bu hamda kasbiy tajribaning kamligi bitiruvchilarning o'zini yuqori baholashiga sabab bo'ladi. Shuningdek, respondentlarning tasavvurlari mehnat bozorining hozirgi holati, karyera borasida shaxsiy maqsadlar va sohaga xos muammolar kabi omillar ta'sirida shakllanib, umumiy holatni yanada murakkablashtirishi mumkin. (Diagramma 7).

Bitiruvchilarning qariyb 39.8 foizi o'z ko'nikmalari ish talablariga to'liq mos keladi deb o'ylaydi, bu borada Olmaliq kon-metallurgiya texnikumi bitiruvchilari 50.0 foizli ko'rsatkich bilan eng yuqori natijani ko'rsatmoqda. Bundan farqli o'laroq, Toshkent transport texnikumi bitiruvchilarining atigi 22.9 foizi ko'nikmalari ish talablariga to'liq mos kelishini va 34.3 foizi ko'nikmalarni yaxshilash kerakligini aytib o'tgan, bu muassasalar orasida eng yuqori ko'rsatkichdir. Bundan tashqari, Toshkent transport texnikumi bitiruvchilarining 8.6 foizi malaka yetishmasligi tufayli ish joylarida jiddiy qiyinchiliklarga

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

duch kelayotganini ma'lum qilgan, bu esa temir yo'l sohasida o'qitiladigan ko'nikmalar eskirib borayotgani va sohaning tez o'sib borayotgan talablariga javob bermasligini ko'rsatadi (Diagramma 7).

Bugungi mehnat bozorida ko'plab an'anaviy texnik mutaxassisliklar yangi texnologik va raqamli ko'nikmalarni talab qiladi. Bu nima sababdan ba'zi texnik kollejlarda va sohalar bitiruvchilarining mehnat bozori ehtiyojlariga kamroq mos kelishini tushuntirishga yordam beradi. Sanoat raqamli vositalar va texnologik yangilanishlarni joriy etishda davom etar ekan, kasb-hunar ta'limi dasturlari ushbu o'zgarishlarga tayyor bo'lish uchun o'quv dasturlarini muntazam ravishda qayta ko'rib chiqishi kerak. (Diagramma 7)

Umuman olganda, ushbu natijalar kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlari bozor ehtiyojlariga mos kelishini ta'minlash uchun nafaqat ko'nikmalarga bo'lgan talabni tahlil qilish, balki mehnat bozori talabini har tomonlama tahlil qilish zarurligini ta'kidlaydi, bu esa pirovardida bitiruvchilarning ish bilan ta'minlanish istiqbollari yaxshilaydi (Diagramma 7).

3.3.2. Egallangan ko'nikmalarga mos kelmaydigan ishlarni tanlash sabablari

13-jadvalda jinsidan qat'i nazar, insonlar nima uchun o'z kasb-hunar ta'limi (VET) mutaxassisligiga to'g'ridan-to'g'ri mos kelmaydigan lavozimlarni egallashi haqida insaytlar berilgan. Tahlil shuni ko'rsatadiki, bitiruvchilarning o'z mutaxassisligidan tashqari ishlarga kirishiga ta'sir qiluvchi bir qator omillar mavjud, moddiy qiyinchiliklar va turmush tarzi omillari shular jumlasidandir.

Jadval 13 – Mutaxassisligingiz bilan chambarchas bog'liq bo'lmagan ishni tanlash sabablari (Foiz, %)

	Erkaklar	Ayollar	Jami
Mening ishim o'qigan yo'nalishim bilan chambarchas bog'liq	33.3	23.4	30.0
Bu yerda tajriba orttirish uchun vaqtincha ishlab turibman	17.6	13.0	16.1
Hali ham o'zimga mos ishni topa olmadim	6.8	7.7	7.1
Hozirgi ishimda ko'proq oylik olaman	11.1	10.1	10.8
Bu ish xavfsizligimni ko'proq ta'minlaydi	6.6	7.4	6.9
Qiziqishlarim o'zgardi	4.1	4.3	4.2
Hozirchi ish joyimda ish vaqtlari moslashuvchan	6.5	10.4	7.8
Qulay, yetib olishga oson joyda joylashgan	9.8	13.8	11.2
Men ko'proq oilam/farzandlarim bilan vaqt o'tkazaman	3.2	9.6	5.3
Boshqa	0.9	0.3	0.7
Jami	100.0	100.0	100.0

Manba: Treyser pilot tadqiqoti O'zbekiston. ESLATMA: Yaxlitlash tufayli foiz ko'rsatkichlari aniq 100% bo'lmagligi mumkin.

Umuman olganda, respondentlarning 30.0 foizi ularning ishi o'qigan kursi bilan bevosita bog'liqligini ta'kidlagan, bu borada erkaklar (33.3 foiz) ayollarga (23.4 foiz) nisbatan yuqori ulushga ega. (Jadval 13)

Mutaxassisligi bilan chambarchas bog'liq bo'lmagan ishlarda ishlashning eng keng tarqalgan sababi bu tajriba orttirish uchun vaqtincha ishlab turish (umumiy 16.1 foiz, erkaklarning 17.6 foizi, ayollarning esa 13.0 foizi), keyingi o'rinlarda yuqori ish haqi (10.8 foiz) va ish xavfsizligi (6.9 foiz) kabi omillar bo'lib, ular ikki jins vakillari orasida deyarli teng foiz to'plagan. (Jadval 13)

Biroq turmush tarzi ayol bitiruvchilarga ko'proq ta'sir etgan, ularning katta qismi moslashuvchan ish tartibini (10.4 foiz, erkaklarda bu ko'rsatkich 6.5 foiz), ishning qulay joydaligini (13.8 foiz, erkaklarda bu

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

ko'rsatkich 9.8 foiz) va oila bilan ko'proq vaqt o'tkazish istagini (9.6 foiz, erkaklarda bu ko'rsatkich 3.2 foiz) ustun qo'yishgan. Ushbu ko'rsatkichlar shuni ko'rsatadiki, ish tanlashda iqtisodiy omillar muhim ahamiyatga ega bo'lsa-da, ish va shaxsiy hayot muvozanati hamda oila bilan vaqt o'tkazish kabi noiqtisodiy omillar, ayniqsa bitiruvchi ayollar uchun muhim ahamiyatga ega. (Jadval 13)

3.3.3. Kasb-hunar ta'limi (VET)ning dolzarbligi

14-jadval shuni ko'rsatadiki, bitiruvchilar ko'p hollarda egallagan kasb-hunar ta'limi (VET)ni juda foydali deb baholashadi. Responentlarning aksariyati tegishli ishga joylashish, kasbiy vazifalarni bajarish, karyera borasida o'sish, shaxsiy rivojlanish va iqtisodiy rivojlanish kabi toifalarga maksimal ball qo'yanlar (64.4 foizdan 76.5 foizgacha bo'lgan diapazon). Bunday ijobiy fikrlar, ko'pchilik bitiruvchilar o'zlari olgan ta'limdan qoniqishlarini ko'rsatadi.

Jadval 14 – Egallangan kasb-hunar ta'limi (VET)ning dolzarbligiga bitiruvchilar tomonidan berilgan baho, 1 – unchalik dolzarb emas, 5 – juda dolzarb (Foiz, %)

	1	2	3	4	5	Jami
O'qishni tugatgandan so'ng tegishli ishga joylashish uchun foydaliligi?						
Erkaklar	2.3	2.1	8.9	17.7	69.0	100.0
Ayollar	4.8	1.6	6.3	17.8	69.5	100.0
Jami	3.1	1.9	8.1	17.7	69.2	100.0
Joriy kasbiy vazifalaringizni bajarish uchun foydaliligi?						
Erkaklar	3.2	2.2	6.7	16.4	71.5	100.0
Ayollar	5.1	2.2	6.0	12.7	74.0	100.0
Jami	3.7	2.2	6.5	15.3	72.2	100.0
Kelajakdagi kasbiy rivojlanish/karyerangiz uchun foydaliligi?						
Erkaklar	2.7	1.1	8.4	18.5	69.3	100.0
Ayollar	5.1	1.3	4.1	25.1	64.4	100.0
Jami	3.4	1.1	7.1	20.5	67.8	100.0
Shaxsiy rivojlanish uchun foydaliligi?						
Erkaklar	3.2	1.2	6.8	17.0	71.8	100.0
Ayollar	4.4	1.6	5.1	12.4	76.5	100.0
Jami	3.5	1.3	6.3	15.6	73.2	100.0
Mamlakatingizning iqtisodiy rivojlanishi uchun foydaliligi?						
Erkaklar	3.0	3.4	7.8	18.8	67.0	100.0
Ayollar	4.1	0.3	6.0	16.2	73.3	100.0
Jami	3.3	2.5	7.3	18.0	68.9	100.0

Manba: Treyser pilot tadqiqoti O'zbekiston. ESLATMA: Yaxlitlash tufayli foiz ko'rsatkichlari aniq 100% bo'lmagligi mumkin.

Biroq, yuqorida ta'kidlanganidek, ushbu yuqori reytinglar ko'nikmalarning tanlangan ishga mos kelishi tahlilidan farq qiladi, bu esa ko'plab bitiruvchilar o'z ko'nikmalaridan to'liq foydalanmayotganlari yoki o'z ko'nikmalarini qo'llashda qiyinchiliklarga duch keladigan lavozimlarda ishlayotganlarini ko'rsatadi. Buning sabablaridan biri shundaki, yaqinda o'qishni tamomlagan va ish tajribasi kam bo'lgan bitiruvchilar dastlab olgan ta'limlarining qiymatini haddan ortiq yuqori baholaydilar. Tajribasizlik sabab ular ko'nikmalari ularga ish joyida aniq muvaffaqiyat keltiradi deb o'ylashlari mumkin. Bundan tashqari, kasb-hunar ta'limi (VET) tizimi ko'pincha olingan ko'nikmalarning muhimligini ta'kidlash orqali talabalarda kuchli ishonch tuyg'usini uyg'otadi. Ushbu xulosalar shuni ko'rsatadiki, kasb-hunar ta'limi

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

(VET) dasturlari nafaqat texnik ko'nikmalarni taqdim etishga, balki ish joyidan nimalarni kutish va karyera bo'yicha rivojlanish borasida real tushunchalarni shakllantirishi kerak.

3.4. Talabalarning karyera borasidagi rejalari

Bitiruvchilarning kelajakdagi rejalarni tushunish karyera tendensiyalarini oldindan ko'rish va kasb-hunar ta'limi mehnat bozorining o'zgaruvchan talablariga moslashishini ta'minlash uchun juda muhimdir. Ushbu maqsadlar haqida tushunchaga ega bo'lish orqali bitiruvchilarning yaxshi ishga o'tishini qo'llab-quvvatlash va ularning kasbiy o'sishini rag'batlantirish uchun qonunlar va dasturlarni ishlab chiqish mumkin.

Bitiruvchilarning kelajakdagi maqsadlarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ular orasida eng keng tarqalgan maqsad ish beruvchini o'zgartirish bo'lib, bu erkaklarning 31.5 foizi va ayollarning 22.3 foizi yaxshiroq lavozimlar yoki ish sharoitlariga intilishidan dalolat beradi. Keyingi o'rinda - ish vazifalarini o'zgartirish turibdi, zero erkaklarning 10.5 foizi va ayollarning 12.3 foizi yanada xilma-xil yoki qiziqarli ishda ishlashni xohlaydilar (Jadval 15).

Jadval 15 – Bitiruvchilarning kelajakdagi maqsadlari (Foiz, %)

	Erkaklar	Ayollar	Jami
ish beruvchimni o'zgartirish	31.5	22.3	28.6
ko'proq haq olish	6.7	8.9	7.4
ish vazifamni o'zgartirish	10.5	12.3	11.0
to'liq kun ta'lim olishni boshlash	4.4	5.5	4.8
sirtqi ta'lim olish	5.5	5.2	5.4
o'z biznesimni boshlash	7.6	10.9	8.7
ishga joylashish, ishlashni boshlash	8.6	12.5	9.8
ish faoliyatimni to'xtatish	8.8	7.5	8.4
xavfsizroq ishga o'tish	1.3	1.1	1.2
bilimimdan yaxshiroq foydalanish	1.4	1.8	1.5
o'z ta'lim sohamga yaqin ishga o'tish	6.4	6.2	6.4
boshqa	6.9	5.5	6.4
hech narsani o'zgartirmoqchi emasman	0.5	0.2	0.4
Jami	100	100	100

Manba: Treyser pilot tadqiqoti O'zbekiston. ESLATMA: Yaxlitlash tufayli foiz ko'rsatkichlari aniq 100% bo'lmisligi mumkin.

Bitiruvchilarning katta qismi, ayniqsa ayollar orasida, ishga joylashish yoki ishlashni boshlash istagida ekanligini bildirgan. Bundan tashqari, ko'plab bitiruvchilar o'z biznesini boshlashga qiziqish bildirmoqda, erkaklarning 7.6 foizi va ayollarning 10.9 foizi bunday istagi borligini aytgan. Yuqori daromadga intilish yana bir asosiy maqsad bo'lib, erkaklarning 6.7 foizi va ayollarning 8.9 foizi moliyaviy o'sishning muhimligini ta'kidlaydi, bu ko'rsatkich ayniqsa ayollar orasida yuqori. (Jadval 15).

Ba'zi bitiruvchilar orasida ta'lim olishni davom ettirish maqsadi ham bor bo'lib, ularning 4.8 foizi to'liq kunlik ta'limga va 5.4 foizi sirtqi ta'limga qiziqish bildirmoqda. Bitiruvchilarning 8.4 foizi hozirgi lavozimidan qoniqmagani bois ishdan bo'shash masalasini ko'rib chiqmoqda. Qizig'i shundaki, ish xavfsizligi muhim muammolar qatoriga kirmaydi, bitiruvchilarning atigi 1,2 foizi xavfsizroq ish izlayotganini aytib o'tgan (Jadval 15).

Bir so'z bilan aytganda, tahlillar shuni ko'rsatadiki, ko'plab bitiruvchilar ish beruvchilarni o'zgartirish, ko'proq daromad olish yoki tadbirkorlik bilan shug'ullanish orqali o'zlarining iqtisodiy ahvolini

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

yaxshilashga e'tibor qaratmoqdalar. Bu kasb-hunar ta'limi texnik tayyorgarlikni ta'minlayotgan bir paytda, bitiruvchilar ishdan qoniqish va moliyaviy barqarorlik kabi jihatlarni yuqori o'rinlarga qo'yayotganlarini ko'rsatadi. Umuman olganda, bu bitiruvchilar o'zlarini qoniqtiradigan va moliyaviy jihatdan manfaatli karyera yo'llarini tanlashga intilayotganlaridan darak beradi.

4. Asosiy xulosalar talqini

Ushbu bo'lim 3-bobdan olingan xulosalarni ushbu hisobotning 1.2-bo'limida bayon etilgan tahliliy vazifalar bilan bog'liq holda talqin qiladi.

1-vazifa: Kasb-hunar ta'limi (VET) dasturining sifati: Bitiruvchilarning kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlari sifati va samaradorligi, jumladan o'qitish usullari va ish topishda ko'rsatilgan yordam haqidagi fikrlarini o'rganish.

Natijalar O'zbekistondagi ta'lim muassasalari o'rtasida kasb-hunar ta'limi (VET) bilan ta'minlash, xususan, boshqaruv va muassasalar faoliyati samaradorligida sezilarli farqlar borligini ko'rsatadi. Samarqand shahar 1-son politexnikumi, o'z bitiruvchilarining fikr-mulohazalari asosida tahlil qilinganida, eng yuqori darajadagi samaradorlikni ko'rsatib, respondentlar tomonidan doimiy ravishda ijobiy baholanib kelinmoqda. O'qitish sifati, o'qituvchilarning malakasi va talabalarni qo'llab-quvvatlash borasida yuqori qoniqish darajalari muassasaning kuchli boshqaruv tuzilmasi, samarali monitoring mexanizmlari va sifatni ta'minlashning ichki tizimiga ega ekanligini ko'rsatadi. Bu omillar ta'lim jarayoni va institutsional faoliyatda yuqori standartlarni saqlab qolish imkonini beradi.

Bundan farqli o'laroq, Olmaliq kon-metallurgiya texnikumi va Toshkent transport texnikumida boshqaruv va institutsional samaradorlik sust. Olmaliq texnikumidagi o'quv dasturlarining reytinglari bir xil emasligi, ba'zi mutaxassisliklardan qoniqish darajasi yuqori, boshqalaridan esa past ekanligi sifat nazorati standartlashtirilmaganligi va o'quv dasturlarining turlicha o'qitilishini ko'rsatadi. Xuddi shu tarzda, Sirdaryo tumani politexnikumida o'qitishdan qoniqish darajasi past bo'lib, bu ta'lim jarayonini nazorat qilishdagi kamchiliklarni ko'rsatadi. Toshkent transport texnikumi ba'zi qiyinchiliklarga duch kelmoqda, chunki bitiruvchilarning ish qidirish, amaliyot o'tash va umumiy ta'lim sifati borasida qoniqishi past darajada, bu esa institutsional boshqaruv va talabalarga xizmat ko'rsatishni yaxshilash zarurligidan darak beradi. O'qituvchilar malakasidagi tafovutlar ta'lim sifatini saqlashda kamchiliklar borligini yanada yaqqolroq ko'rsatadi. Samarqand shahar 1-son politexnikumi o'qituvchilarining amaliy tajribasi deyarli barchaga ma'qul bo'lsa, Olmaliq kon-metallurgiya texnikumi bu borada pastroq reytingga ega, bu esa kasbiy rivojlanish va o'qituvchilarni tayyorlashni institutsional tarzda nazorat qilishda ba'zi kamchiliklar borligini ko'rsatadi. Toshkent transport texnikumida o'quv materiallari va o'qitish metodlari bo'yicha past ko'rsatkichlar qayd etilgani o'quv rejasi va o'qitish sifatini nazorat qilishda muammolar mavjudligini ko'rsatadi.

Institutsional samaradorlikning muhim ko'rsatkichi bitiruvchilarning o'sha kasb-hunar ta'limi (VET) muassasasiga yana qaytishga tayyorligi hisoblanadi. Bitiruvchilarning 98 foizi qaytishga tayyorligini bildirgan Samarqand shahar 1-son politexnikumi kuchli institutsional boshqaruvga egaligi va yuqori sifatli ta'lim berishini yaqqol ko'rsata oldi. Bundan farqli o'laroq, Toshkent transport texnikumi bitiruvchilarining atigi 65.8 foizi yana o'sha ta'lim muassasasini tanlashini aytib o'tgan, bu uning boshqaruvi, o'qitish sifati va talabalarni qo'llab-quvvatlash xizmatlariga ishonchsizlikni aks ettiradi.

Yanada keng kontekstda olib qaralsa, ushbu natijalar ba'zi kasb-hunar ta'limi (VET) muassasalari yaxshi tashkil etilgan boshqaruv tuzilmalari va samarali institutsional nazoratga ega bo'lsa, boshqalari sifatni ta'minlash, o'qituvchilarni rivojlantirish va dasturlarni nazorat qilishda kamchiliklarga ega ekanligini ko'rsatadi. Kasb-hunar ta'limi (VET) samaradorligini oshirish uchun kamchiliklar kuzatilgan ta'lim

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

muassasalari o'z boshqaruv tuzilmalarini kuchaytirishi, ichki samaradorlik monitoringini yaxshilashi va o'qitishning izchilligini ta'minlash uchun yanada qat'iy mexanizmlarni joriy etishi kerak.

2-vazifa: Mehnat bozori integratsiyasi: Bitiruvchilarning kasb-hunar ta'limi (VET) va hozirgi ish faoliyati o'rtasidagi muvofiqlikni, o'qish davrida o'zlashtirilgan ko'nikmalarning amalda qanchalik qo'llanilayotganini baholash.

Kasb-hunar ta'limi bitiruvchilari o'rtasida mehnat bozori integratsiyasini tahlil qilish ham ish bilan bandlik borasida sezilarli tafovutlarni ko'rsatadi, bu esa o'quv dasturlari va mehnat bozori talablari o'rtasidagi muvofiqlikni kuchaytirish zarurligiga urg'u beradi.

Masalan, Samarqand shahar 1-son politexnikumi bitiruvchilarining to'liq ish bilan bandlik darajasi 94.8 foizni tashkil etadi, bu ularning ta'lim davomida olgan bilimlari munosib daromad olish imkoniyatlarini yaratayotganini ko'rsatadi. Biroq, shuni ta'kidlash kerakki, ushbu bitiruvchilarning aksariyati to'liq ish bilan ta'minlangan bo'lsa-da, o'z mutaxassisligiga mos keladigan lavozimlarda ishlamaydi. Bu masala egallangan ko'nikmalarning mehnat bozori talablariga mosligi bo'limida batafsil ko'rib chiqildi. Bundan tashqari, Toshkent transport texnikumi bitiruvchilarining to'liq ish bilan bandlik darajasi ancha past (18.3 foiz), ish qidirish darajasi yuqori (23.8 foiz), bu esa taqdim etilgan ta'lim va hududiy bandlik imkoniyatlari o'rtasidagi nomutanosiblikni yaqqol aks ettiradi. Xuddi shunday muammolar Olmaliq kon-metallurgiya texnikumi va Sirdaryo tumani politexnikumida ham mavjud bo'lib, ularda to'liq ish bandlik darajasi nisbatan past. Bu esa ushbu ta'lim muassasalari o'z o'quv dasturlarini bozor talablariga yaxshiroq moslashtirish uchun ularni qayta ko'rib chiqishlari kerakligini anglatadi.

Tahlil turli jins vakillari o'qishni tugatgandan so'ng ishga joylashishi bilan bog'liq ko'rsatkichlarni ham ochib bergan. Erkak va ayol bitiruvchilar orasida to'liq ish bilan bandlik ko'rsatkichlari bir xil bo'lsa-da, erkaklar ko'proq vaqtinchalik yoki mavsumiy ish bilan shug'ullanishadi yoki ta'limni davom ettirishadi ayollar esa ko'proq oilaviy vazifalarni bajarishadi. Bundan tashqari, bitiruvchi ayollar amaliyotlarda faol ishtirok etishlari ular munosib va yaxshi haq to'lanadigan ish topishda qiyinchiliklarga duch kelayotganlarini ko'rsatadi. Ushbu tendensiya jamiytdagi normalarning mehnat bozori integratsiyasiga ta'sirini va mehnat bozorida gender tengligini ta'minlash uchun kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlarida genderga sezgir yondashuv zarurligini ko'rsatadi.

Mutaxassislik bilan bog'liq bandlik natijalari ham turlicha bo'lib, avtomobillarni ta'mirlash, raqamli ma'lumotlarni qayta ishlash va tikuvchilarni tayyorlash kabi sohalardagi texnik ko'nikmalar bandlik darajasi yuqori bo'lishini ta'minlaydi. Aksincha, metallurgiya va temir yo'l sohasida texnik xizmat ko'rsatish kabi ixtisosliklarda bandlik darajasi pastroq, bu texnologik taraqqiyot tufayli bozor talabining o'zgarishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Bu bandlik ko'rsatkichlarini oshirish maqsadida yanada ko'proq ko'nikmalarni qamrab oluvchi o'quv dasturlari kerakligini ta'kidlaydi.

Hududiy bandlik ko'rsatkichlari shuni ko'rsatadiki, bitiruvchilarning aksariyati o'zlari o'qigan hududlarda qolishni xohlashadi, bu kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlarini mahalliy mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirish muhimligini ko'rsatadi. Olmaliq kon-metallurgiya texnikumi va Samarqand shahar 1-son politexnikumi kabi muassasalarning bitiruvchilari o'sha hududda ishga joylashishni afzal ko'rishmoqda, bu esa bitiruvchilarni ish bilan ta'minlash natijalarini yaxshilash uchun kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlari mahalliy sanoat bilan aloqalarni kuchaytirishi kerakligini ko'rsatmoqda.

Ish haqi bo'yicha tafovutlar – bu yana bir asosiy masala. Ko'plab bitiruvchilar, ayniqsa, Olmaliq kon-metallurgiya texnikumining texnik yo'nalishida tahsil olganlar respublika bo'yicha o'rtacha oylik ish haqidan ancha past daromad olishadi, ularning katta qismi oyiga 1 million so'mdan kam maosh oladi.

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

Bu an'anaviy kasb-hunar ta'limi sohalari bitiruvchilarining haddan ortiq ko'pligi va ko'nikmalarning mehnat bozori talablariga nomuvofiqligi kabi omillar ish haqining pasayishiga sabab bo'lishini aks ettiradi. Boshqa tomondan, geologiya va elektr uskunalarini ta'mirlash kabi sohalar bitiruvchilari ko'proq maosh olishlarini aytib o'tishgan, bu esa maxsus texnik ko'nikmalar yaxshi maosh beriladigan ishga joylashish imkonini berishini ko'rsatadi.

Natijalar kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlari bozorning o'zgaruvchan talablari va sharoitlariga doimiy ravishda moslashib borishi zarurligini ta'kidlaydi. O'quv dasturlari dolzarb bo'lib qolishi va mehnat bozori ehtiyojlariga javob berishini ta'minlash uchun ta'lim muassasalari mahalliy korxonalar va sanoat tarmoqlari bilan aloqalarini kuchaytirishi kerak. Bundan tashqari, gender tafovutlarini bartaraf etish va o'quv dasturlarini talabgir ko'nikmalarga moslashtirish bitiruvchilarning mehnat bozoriga integratsiyasini yaxshilashi, ish o'rinlarining barqarorligini va yuqori ish haqini ta'minlashi mumkin.

Vazifa 3: Ko'nikmalarning dolzarbligi: Bitiruvchilar egallagan ko'nikmalar ularning ish faoliyati va kasbiy rivojlanishida qanchalik dolzarb ekanligi haqida ularning fikrlarini to'plash.

Treyser pilot tadqiqoti ma'lumotlarini tahlil qilish 3-vazifa bilan bog'liq bir nechta asosiy jihatlarni ochib berdi. Birinchidan, natijalar egallagan ko'nikmalar va ish talablari o'rtasida sezilarli nomuvofiqlik mavjudligini ko'rsatmoqda, bitiruvchilarning 42.9 foizi o'zlarini ish uchun haddan tashqari malakali deb hisoblamodalar. Bu ko'plab bitiruvchilar o'z ko'nikmalaridan to'liq foydalanmaydigan lavozimlarda ishlayotganlarini ko'rsatadi, bu kasb-hunar ta'limi (VET) bitiruvchilariga o'z mutaxassisliklari bo'yicha munosib ish imkoniyatlari yo'qligi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Bundan farqli o'laroq, bitiruvchilarning atigi 39.8 foizi o'z ko'nikmalarining ish talablariga to'liq mos kelishiga ishonadi, Olmaliq kon-metallurgiya texnikumi esa bu bo'yicha eng yuqori ko'rsatkichga erishgan.

Bitiruvchilarning mutaxassisligiga to'g'ridan to'g'ri mos kelmaydigan ishlarda ishlash sabablari turlicha. Ko'pchilik egallab turgan lavozimiga tajriba orttirish imkoniyati deb qarasa, boshqalar yuqori oylik maosh va ish o'rnining barqarorligi kabi omillarni birinchi o'ringa qo'yadi. Shunisi e'tiborga loyiqki, bitiruvchi ayollar ish va shaxsiy hayot o'rtasidagi muvozanatga, ish joyining joylashuviga, moslashuvchan ish tartibiga yoki oila bilan ko'proq vaqt o'tkazish imkoniyatiga asosiy e'tiborni qaratishadi. Ushbu xulosalar shuni ko'rsatadiki, ko'nikmalarning mehnat bozori talablariga mosligidan tashqari, iqtisodiy va turmush tarzi masalalari ham ishga joylashish qarorlarida muhim rol o'ynaydi.

Ta'lim olish va ishga joylashish o'rtasidagi nomutanosiblikka qaramay, bitiruvchilar odatda egallagan kasb-hunar ta'limi (VET)ni ishga joylashish, karyera borasida o'sish va iqtisodiy rivojlanish uchun juda foydali deb hisoblaydilar va yuqori baholaydilar. Ushbu nomuvofiqlikning ehtimoliy sabablaridan biri shundaki, kam tajribaga ega bo'lgan yangi bitiruvchilar yangi ish joyida dastlab o'z bilimlariga ortiqcha baho beradilar, chunki ular hali haqiqiy ish bilan bog'liq talablar va murakkabliklarga duch kelmaganlar.

Kelajakdagi maqsadlar bitiruvchilarning karyera bilan bog'liq umidlarini yanada yaqqol ko'rsatadi. Ko'pchilik yaxshiroq ish sharoitlarini izlash va ish beruvchilarni o'zgartirish istagini bildirsa, boshqalar moliyaviy o'sishni birinchi o'ringa qo'yadi, ba'zilar esa o'z biznesini ochishni maqsad qilgan. Ko'nikmalarni uzluksiz yaxshilab borish zarurligini e'tiborga olgan holda ta'lim olishni davom ettirmoqchi bo'lganlar ham salmoqli foizni tashkil etadi. Ushbu xulosalar shuni ko'rsatadiki, kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlari bitiruvchilarning texnik tayyorgarligini ta'minlasa-da, ular yanada yaxshi va moliyaviy barqaror karyera yo'lini izlashadi

Ushbu tahlil kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlari mehnat bozori talablariga ham, bitiruvchilarning kasbiy maqsadlariga ham yaxshiroq moslashtirilishi zarurligini ta'kidlaydi. U bitiruvchilarning karyera borasidagi umidlari va ish bilan bog'liq realiyalar o'rtasidagi tafovutga urg'u berib, o'quv dasturlarini

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

yangilash, kasbga yo'naltirish, ish bilan ta'minlash hamda uzoq muddat davomida ishdan qoniqishni oshirishga ko'proq e'tibor qaratish muhimligini ko'rsatadi.

5. Tavsiyalar

5.1. Siyosatga oid tavsiyalar

Tahlil shuni ko'rsatadiki, O'zbekistondagi kasb-hunar ta'limi (VET) samaradorligi va dolzarbligini oshirish uchun uchta asosiy yo'nalishga e'tibor qaratish zarur: (1) o'qitish va kasbga yo'naltirish sifati bilan bog'liq nomutanosibliklar va institutsional farqlarni bartaraf etish, (2) o'quv dasturlarini hududiy mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirish va (3) o'qitiladigan ko'nikmalar va ta'lim materiallari mazmunini bitiruvchilarning kasbiy maqsadlari va bozorning o'zgaruvchan talablariga mos bo'lishini ta'minlash. Ushbu yo'nalishlar birgalikda bitiruvchilarning dinamik va tobora rivojlanayotgan mehnat bozori talablariga javob berishini ta'minlaydi.

O'qitish sifati

Ta'lim sifati butun mamlakat bo'ylab bir xil va teng bo'lishi uchun ta'lim standartlari barcha kasb-hunar ta'limi muassasalarida bir xil bo'lishi kerak. Bu izchillik kasb-hunar ta'limi va o'qitishning yuqori darajasini saqlab qolish hamda barcha talabalarining bir xil darajadagi ta'lim va imkoniyatlarga ega bo'lishini ta'minlash uchun juda muhimdir.

O'qituvchilar nafaqat o'z fanining bilimdoni, balki yaxshi mentor ham bo'lishlari, talabalarga zamonaviy kasbiy muhitning murakkabliklarini tushunishga yordam berishlari kerak. Buni ta'minlashda o'qituvchi va murabbiylar uchun kasbiy rivojlanish dasturlari ustuvor ahamiyat kasb etishi kerak. Ushbu dasturlar o'qituvchilarning texnik mahoratini oshirishi, shuningdek, ularning murabbiylik ko'nikmalarini rivojlantirishi, talabalarni hozirgi va kelajakdagi mehnat bozori realiyalariga tayyorlay oladigan mutaxassisga aylantirishi kerak. Uzluksiz kasbiy rivojlanish o'qituvchilarning yangi texnologiyalar, soha tendensiyalari va zamonaviy o'qitish strategiyalaridan xabardor bo'lishini ta'minlaydi. Treyser tadqiqoti bitiruvchilar o'qituvchilar haqida turli fikrda ekanligini ko'rsatdi, ba'zi bitiruvchilar o'z o'qituvchilarini yuqori baholasalar, boshqalar ular kasbiy rivojlanishni davom ettirishlari kerakligini aytgan.

Kasbiy rivojlanish

Kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlari an'anaviy texnik va amaliy ko'nikmalarni berishdan tashqariga chiqishi kerak; ular talabalarni raqamli ko'nikmalar, moslashuvchanlik, tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va bilimlarni to'g'ri o'zlashtirish ko'nikmalari kabi bugungi mehnat bozorida muvaffaqiyatga erishish uchun muhim bo'lgan kengroq kompetensiyalarga tayyorlashlari lozim. Bir yerda ishlash uchun ma'lum bir texnik ko'nikmalarnigina o'rganish davri allaqachon o'tib ketgan. Talabalar yangi bilimlarni egallash va o'z ko'nikmalarini takomillashtirish orqali uzluksiz ta'lim olish tafakkurini rivojlantirishlari kerak.

O'quv rejasining mehnat bozori ehtiyojlariga muvofiqligi

Kasb-hunar ta'limi (VET) o'quv rejalari mahalliy mehnat bozorining o'zgarib borayotgan ehtiyojlari bilan chambarchas bog'liq bo'lishi kerak. Bizneslar yangi texnologiyalar va iqtisodiy o'zgarishlarga doimiy ravishda moslashib bormoqda, shuningdek, ko'proq odamlar vaqtincha ishlashmoqda yoki o'zini-o'zi band qilishmoqda, shu bois kasb-hunar ta'limi (VET) muassasalari o'z dasturlarida ushbu o'zgarishlarni aks ettirish uchun talabalar, ish beruvchilar, mehnat bozori ekspertlari va davlat organlari bilan yaqindan hamkorlik qilishlari juda muhimdir. Treyser tadqiqoti shuni ko'rsatdiki, ayrim soha bitiruvchilari o'z ta'lim dasturlari ish bilan bandlik modellarining o'zgarishi va ma'lum bir sektorlarning,

Tahliliy hisobot

2-faza "Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish" dasturi

(masalan, temir yo'l transporti kabi talabgir sohalar) texnik talablarga to'liq javob bermasligidan xavotirda ekanligini bildirishgan. Bu o'quv rejalari mehnat bozorining bevosita va sektor bilan bog'liq talablari bilan doimiy tarzda muvofiqlashtirish zarurligini ta'kidlaydi.

O'quv rejasining moslashuvchanligi

Kasb-hunar ta'limi (VET) dasturlarida o'qitiladigan kontent yangi ish o'rinlari va trendlariga mos kelishi kerak. O'quv rejalari mehnat bozori talablarining o'zgarishiga yetarlicha moslashuvchan bo'lishi lozim, bu esa bitiruvchilarning tez rivojlanayotgan iqtisodiyotda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan ko'nikma va tajribalarning to'g'ri kombinatsiyasiga ega bo'lishini ta'minlaydi. Ushbu moslashuvchanlik kasb-hunar ta'limi (VET) muassasalariga yangi texnologiyalar, rivojlanayotgan sektorlar va mehnat bozoridagi kutilmagan o'zgarishlarga moslashish imkonini beradi hamda dasturlarni hozirgi va kelajakdagi bandlik imkoniyatlariga mos qilib turadi. Ma'lumki, ko'plab ko'nikmalar hali mavjud bo'lmagan ish o'rinlari uchun talab qilinadi.

Hududiy hamkorlik va qo'llab-quvvatlash xizmatlari

O'quv rejasini yangilash bilan bir qatorda, kasb-hunar ta'limi (VET) dolzarbligini oshirish uchun mahalliy hamjamiyatlar va korxonalar bilan hamkorlikni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Treyser pilot tadqiqoti shuni ko'rsatdiki, ko'plab bitiruvchilar hududlarida mavjud ish o'rinlari va ta'lim davomida egallagan ko'nikmalar o'rtasida bog'liqlik yo'qligi bois mutaxassisliklariga mos mahalliy ish o'rinlarini topishda qiyinchiliklarga duch kelishgan. Shuni ta'kidlash kerakki, kasb-hunar ta'limi (VET) nafaqat sifat nuqtai nazaridan ko'nikmalarga bo'lgan ehtiyojlarni, balki kerakli ishchi kuchi miqdorini ham inobatga olishi kerak.

Kasbga yo'naltirish

Ish qidirishni qo'llab-quvvatlash xizmatlari, karyera bo'yicha maslahatlar va ish beruvchilar bilan networkingni mustahkamlash bitiruvchilarning o'qishni tamomlagandan so'ng ishga muvaffaqiyatli joylashishiga yordam berish uchun muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari, shuningdek, bandlik xizmatlaridan foydalangan bitiruvchilar barqaror va yaxshi ish topishda ko'proq muvaffaqiyatga erishganini, bu esa ushbu xizmatlar muhim ahamiyatga egaligini ko'rsatadi.

Uzluksiz kasb-hunar ta'limi (VET)ni takomillashtirish uchun Treyser tadqiqotidan foydalanish

Nihoyat, bitiruvchilarning karyera borasida o'sishi va mehnat bozoridagi faolligini kuzatib boruvchi Treyser tadqiqotlari va tizimlari kasb-hunar ta'limi (VET) samaradorligi va dolzarbligini oshirishni ta'minlashda beqiyos ahamiyatga ega. Treyser tadqiqotlari kasb-hunar ta'limi (VET) tizimi qanday ishlashi va bitiruvchilar mehnat bozorida o'zlarini qanday his qilishlari haqida muhim ma'lumotlarni taqdim etadi, bu esa muassasalarga yaxshilash yoki takomillashtirish kerak bo'lgan ta'lim sohalarini aniqlashga yordam beradi. Ushbu ma'lumotlardan qarorlar qabul qilishda foydalanish orqali kasb-hunar ta'limi (VET) muassasalari o'z dasturlarining mehnat bozori ehtiyojlariga javob berishini ta'minlashlari hamda bitiruvchilarni raqamli va tez o'zgarayotgan iqtisodiyotda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan ta'minlashlari mumkin.

Kasb-hunar ta'limi (VET) sifatiga e'tibor qaratish, o'quv dasturlarini mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirish va o'quv materiallari mazmunning dolzarbligini ta'minlash orqali O'zbekiston kasb-hunar ta'limi (VET) tizimi bitiruvchilarini xilma-xil va tez rivojlanayotgan mehnat bozorida muvaffaqiyatga erishishga yaxshiroq tayyorlash mumkin.

5.2. Manfaatdor tomonlar uchun amaliy tavsiyalar

O'zbekistonda kasb-hunar ta'limi samaradorligi va dolzarbligini oshirish uchun barcha manfaatdor tomonlar birgalikda harakat qilishi va maqsadli chora-tadbirlarni ko'rishi lozim. Barcha manfaatdor tomonlar, siyosatchilar, ta'lim muassasalari, ish beruvchilar va talabalar kasb-hunar ta'limi (VET) tizimi dolzarbligicha qolishi va mehnat bozori ehtiyojlariga javob berishini ta'minlash uchun doimiy ravishda muloqot qilishlari kerak. Quyida kasb-hunar ta'limi (VET) tizimida ishtirok etuvchi turli manfaatdor tomonlar uchun amaliy takliflar keltirilgan.

Siyosatchilar va hukumat a'zolari

Kasb-hunar ta'limi (VET) muassasalarida mavjud o'qitish sifatidagi farqlarni bartaraf etish uchun siyosatchilar sifatini ta'minlash bo'yicha milliy tizimni joriy etish bo'yicha o'z sa'y-harakatlarini davom ettirishlari kerak. Ushbu tizim barcha muassasalar uchun aniq, izchil sifat standartlarini belgilaydi, barcha maktablar minimal mezonlarga rioya qilishini ta'minlaydi. Markazlashtirilgan akkreditatsiya tizimi orqali muntazam monitoring va baholash tarmoq bo'ylab bir xillikni saqlashga yordam berishi mumkin. Kamroq resurslarga ega hududiy ta'lim muassasalari uchun infratuzilma, o'quv materiallari va texnologiyalarni maqsadli moliyalashtirish kabi qo'shimcha yordam zarur bo'lishi mumkin. O'zaro qo'llab-quvvatlash tarmog'ini yaratishni rag'batlantirish kerak, bunda yuqori natijalarga erishgan muassasalar muammolarga duch kelgan boshqa muassasalar bilan hamkorlik qiladi.

Ta'lim muassasalari (Kasb-hunar ta'limi (VET)ni beruvchilar)

Kasb-hunar ta'limi (VET)ni beruvchilar mehnat bozorining o'zgaruvchan ehtiyojlariga to'liq mos kelishini ta'minlash uchun o'quv rejasini muntazam ravishda ko'rib chiqishi va yangilashi kerak. Ayniqsa, talab yuqori bo'lgan sohalarida bu muvozanatni saqlab qolish juda muhim. Mahalliy ish beruvchilar va sektor birlashmalari bilan yaqindan hamkorlik qilish hududda mavjud ish o'rinlariga bo'lgan talablar haqida qimmatli ma'lumotlarni berishi mumkin, bu esa muassasalarga o'z o'quv dasturlarini muayyan mahalliy ehtiyojlarga moslashtirish imkonini beradi. Shuningdek, muassasalar o'quv dasturiga ko'proq amaliy ta'lim imkoniyatlari va loyihalarga asoslangan ta'limni joriy etishi mumkin, bu esa talabalarga amaliy tajriba orttirish va ularning ish bilan bandlik darajasini yaxshilashga imkon beradi. Bundan tashqari, moslashuvchan va modulli o'qitish imkoniyatlarini taklif etish bitiruvchilarga butun faoliyati davomida ta'lim olish va malaka oshirishni davom ettirish imkonini beradi, bu esa uzluksiz ta'lim madaniyatini shakllantiradi.

O'quv rejalarini yangilash haqida gapirganda barqarorlikning muhimligini ta'kidlab o'tish kerak. Uzluksiz moliyalashtirishni ta'minlash, ish beruvchilar bilan doimiy muloqot va o'quv rejalarini muntazam yangilab borish bir martalik sa'y-harakatlar bo'libgina qolmay, balki tizimga singib ketishini ta'minlashga yordam beradi, bu esa kasb-hunar ta'limi (VET) modelini yanada moslashuvchan va barqaror qiladi.

O'qituvchi va murabbiylar

O'qituvchilar o'zlarining texnik bilimlarini oshirish va o'qitish usullarini takomillashtirish nuqtai nazaridan doimiy ravishda kasbiy rivojlanishlari mumkin. Bozor tendensiyalari va yangi texnologiyalar bilan hamnafas bo'lish o'qituvchilarga talabalarga eng dolzarb va zamonaviy ta'lim berish imkonini beradi. Bundan tashqari, o'qituvchilar mentorlik rolini o'z zimmalariga olib, talabalarga kasbiy yo'l-yo'riqlarni berishlari va ularga sinfda olingan bilimlarni amalda qo'llashga yordam berishlari mumkin.

Ish beruvchilar va biznes liderlar

Tahliliy hisobot

2-faza “Markaziy Osiyoda kompetensiyalar dolzarbligini prognozlash vositalari va tajriba almashish” dasturi

Ish beruvchilar o‘quv dasturlari soha ehtiyojlariga mos kelishini ta‘minlash uchun kasb-hunar ta‘limi (VET) muassasalari bilan yaqindan hamkorlik qilishlari mumkin. Amaliyot o‘tash va shogirdlik kabi amaliy ta‘lim imkoniyatlarini taqdim etish talabalarga bebaho tajriba orttirish imkonini beradi. Ish beruvchilar ta‘lim muassasalari o‘z dasturlariga zarur tuzatishlar kiritishlarida yordam berish uchun kasb-hunar ta‘limi (VET) bitiruvchilarining tayyorgarligi to‘g‘risida muntazam fikr-mulohazalarni taqdim etishlari kerak. Shuningdek, kasb-hunar ta‘limi (VET) bitiruvchilari uchun boshlang‘ich lavozimlar, shogirdlik yoki mentorlik kabi yo‘llarni taqdim etish ta‘limdan ishga o‘tish jarayonini osonlashtirishi va bitiruvchilarni o‘z karyeralarini boshlashlarida qo‘llab-quvvatlashi mumkin.

Talabalar va bitiruvchilar

Talabalarni o‘z kasb-hunar ta‘limi (VET) muassasalari tomonidan taqdim etiladigan kasbiy qo‘llab-quvvatlash xizmatlarida faol ishtirok etishga undash mumkin. Ish qidirishda yordam berish, kasbiy maslahatlar berish va amaliyot o‘tash imkoniyatlaridan foydalanish ularga o‘z ko‘nikmalari va potensial ish istiqbollari haqida aniqroq tushunchaga ega bo‘lishga yordam berishi mumkin. Bundan tashqari, muloqot, muammolarni hal qilish va jamoada ishlash kabi yumshoq ko‘nikmalarni rivojlantirishga e‘tibor qaratish talabalarni mehnat bozorida yanada raqobatbardosh qilishi mumkin. Uzlusiz ta‘lim, qo‘shimcha o‘quv dasturlari, sertifikatlar yoki onlayn kurslar orqali doimiy ravishda ko‘nikmalarni rivojlantirish yoki yangi ko‘nikmalarni o‘zlashtirish imkoniyatlarini izlash bitiruvchilar uchun har tomonlama foydali bo‘ladi, bu esa ularga o‘zgaruvchan mehnat bozorida moslashuvchan va raqobatbardosh bo‘lib qolishga yordam beradi.

Ushbu takliflarni ko‘rib chiqish va amalga oshirish orqali manfaatdor tomonlar O‘zbekistonda yanada samarali kasb-hunar ta‘limi (VET) tizimini yaratishga hissa qo‘shishlari mumkin. Siyosatchilar, ta‘lim muassasalari, o‘qituvchilar, ish beruvchilar va talabalarning birgalikdagi sa‘y-harakatlari kasb-hunar ta‘limi (VET) dasturlari mehnat bozorining rivojlanayotgan ehtiyojlariga yaxshiroq mos kelishini ta‘minlashi mumkin, bu esa oxir-oqibat mehnat bozorini malakali, moslashuvchan va raqobatbardosh ishchi kuchi bilan ta‘minlash imkonini beradi.

6. Xulosa

Ushbu Treyser pilot tadqiqoti O‘zbekistondagi kasb-hunar ta‘limi va kadrlar tayyorlash tizimining samaradorligini baholash metodologiyasini ishlab chiqish va takomillashtirish uchun muhim tashabbus bo‘ldi. Treyser tadqiqoti kasb-hunar ta‘limi (VET) samaradorligini va uning mehnat bozori ehtiyojlariga muvofiqligini baholash uchun qimmatli vosita ekanligini namoyish eta oldi.

Bitiruvchilarning fikr-mulohazalari va tajribalarini kuzatib borish orqali tadqiqot kasb-hunar ta‘limi (VET) dasturlarining mehnat bozoridagi o‘zgaruvchan talablarga javob berishini ta‘minlashda muntazam baholashning ahamiyatiga urg‘u beradi. Texnologik taraqqiyot iqtisodiyot va ish bilan bandlik modellarini o‘zgartirar ekan, kasb-hunar ta‘limi bitiruvchilarini mehnat bozoriga qanchalik yaxshi tayyorlayotganini baholash muhim sanaladi.

Ushbu pilot tadqiqoti O‘zbekistonda kelajakda tashkillashtiriladigan Treyser tadqiqotlari metodologiyasini takomillashtirishga va ularning dalillarga asoslangan siyosiy qarorlarni qabul qilish qobiliyatini mustahkamlashga yordam beradigan qimmatli xulosalarni taqdim etdi. Bunday tadqiqotlarni o‘tkazib borish kasb-hunar ta‘limi (VET) muassasalari va siyosatchilar kasb-hunar ta‘limi sifatini oshirish, bandlik ko‘rsatkichlarini yaxshilash va kasb-hunar ta‘limini o‘zgaruvchan iqtisodiyot ehtiyojlariga moslashtirish bo‘yicha asosli qarorlarni qabul qilishlarida yordam beradi.

7. Manbalar

Yevropa ta'lim fondi. Xalqaro mehnat tashkiloti va Cedefop. 2016-yil. Treyser tadqiqotlarini o'tkazish - Ko'nikmalar va kasblarning dolzarbligi va muvofiqligini prognozlash bo'yicha yo'riqnoma. 6-tom.

Ushbu havola orqali tanishib chiqing: <https://www.etf.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/carrying-out-tracer-studies-guide-anticipating-and-matching>

Yevropa ta'lim fondi. O'tish davri iqtisodiyoti va rivojlanayotgan mamlakatlarda kasbiy ko'nikmalarga bo'lgan talabni prognoz qilish va taqqoslash tizimlari. 2012-yil. Ushbu havola orqali tanishib chiqing:

https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/m/84E964F6CBD16532C1257AAD0038EC27_Skills%20matching%20systems.pdf

YI – Kasb-hunar ta'limi (VET) vositalari. 2022-yil. Kasb-hunar ta'limi (VET) sohasidagi Treyser tadqiqoti: uni tayyorlash va o'tkazishdagi ko'mak. Ushbu havola orqali tanishib chiqing:

<https://vettoolbox.eu/publications/tracer-studies-for-vet-supporting-their-creation-and-implementation/>